

השפעת התקשורת על עמדות הציבור במשפטים פליליים משפטו של נשיא המדינה לשעבר, משה קצב, כמקרה בוחן

זאב סגל, קמיל פוקס, תיקי בלס

מבוא

נשיא מדינה דמוקרטית חשוד בעבירות מין חמורות. המשטרה מנהלת נגדו חקירה באזהרה, בהנחיית רשויות התביעה הבכירות. הנשיא ואחת המתלוננות נגדו מכנסים מסיבות עיתונאים המשודרות בשידור חי. רשתות הטלוויזיה מקרינות ראיונות עם המתלוננות המופיעות בזהות מטושטשת ומזדהות רק כא' הראשונה או כא' השנייה. פרקליטי הנשיא מופיעים בכל אמצעי התקשורת במהלך חקירת המשטרה ודיוני הפרקליטות, המתמשכים לאורך תקופה ארוכה. הגרסאות המנוגדות מוצגות בצבעים עזים לעיני הציבור.

תרחיש כזה, לו פורסם בספר או בכתבה עיתונאית, היה מתקבל בישראל כתרחיש בדיוני. במציאות, מדינת ישראל חוותה זאת החל בקיץ 2006 משך ארבע שנים רצופות. בכל השנים האלה פרשת חקירתו והעמדתו לדין של נשיא המדינה לשעבר, משה קצב, לא ירדה מהכותרות. פרשות משפטיות רבות הנוגעות להעמדתם לדין של אישי ציבור ניצבו במרכז סדר היום הציבורי הישראלי במרוצת השנים האחרונות. כך, למשל, בעניינו של ראש הממשלה לשעבר, אהוד אולמרט, העומד למשפט בעבירות חמורות; כך גם בחקירתו ובמשפטו של שר המשפטים לשעבר, חיים רמון, אשר הורשע בעבירת מין.¹ אך עוצמת הפרסומים בפרשת קצב עלתה על זו של הפרסומים בעניינם של אישי ציבור אחרים, ובהם שר האוצר לשעבר, אברהם הירשזון ושר הרווחה לשעבר, שלמה בניזרי, שהורשעו בעבירות חמורות.

כיצד השפיעו הפרסומים בתקשורת על עמדות הציבור בשאלת חפותו של קצב או אשמתו? האם קיימת אפשרות ממשית שבאמצעות השפעה מודעת או בלתי מודעת על העדים ואפילו על השופטים, השפיעו הפרסומים גם על ההליך השיפוטי? התשובה לשאלה על מידת השפעתם של פרסומי התקשורת על עמדות הציבור בגיבוש דעה על אשמת הנשיא לשעבר או חפותו עומדת במקודו של מחקר זה. אפשר לבדוק את ההשפעות האלה הן על כלל הציבור והן על המגזרים השונים באוכלוסייה. הספרות המקצועית, שתידון להלן, מצביעה על הבדלים בהשפעת הפרסומים על המגזרים השונים. לעתים לא מדובר בהשפעה ישירה אלא בסינון ובעיבוד הפרסומים לחיזוק עמדות קודמות.

השפעת התקשורת על הציבור ועל ההליך השיפוטי מעלה כמה סוגיות משפטיות. האחת ממוקדת בהתנהגות התקשורת מבחינת ההקפדה על דרישות החוק המיועד להגן על קיומו של הליך הוגן באמצעות איסור על פרסום שיש בו פוטנציאל של השפעה על הליך תלוי ועומד בבית המשפט (איסור פרסומים שהם בבחינת "סוב" יודיזה", בתרגום: תחת שיפוט). השנייה קשורה לטענה של "הגנה מן הצדק", המועלית חדשות לבקרים בישראל על ידי הסנגוריה בגין הסיקור התקשורתי. פרסומי התקשורת בעניינים פליליים, לפחות בחלקם, מאפשרים להגנה לטעון שנפגעה זכותו של הנאשם למשפט הוגן. במשפט קצב הודיעה ההגנה שתעלה את הטענה של "הגנה מן הצדק". מכוח החוק, קבלת הטענה מאפשרת לבית המשפט לבטל את כתב האישום.

הממצאים במחקר נותחו לאור המודלים המוכרים מהספרות המקצועית על השפעתם של פסקי דין על עמדות הציבור. נערך גם ניתוח השוואתי בין הממצאים האמפיריים בפרשת קצב ובין ממצאי הסקרים בשתי פרשות מפורסמות בארצות הברית שבהן הועמדו לדין פלילי אנשי שם – הפרשה שבה הנשיא לשעבר, ביל קלינטון, הואשם בסנט בעדות שקר ובשיבוש הליכי משפט בעניין מוניקה לווינסקי, והפרשה שבה כוכב הפוטבול או.ג'י. סימפסון הואשם ברצח. עם כל השוני שבשיטות המשפט, כפי שנראה להלן, יש עניין בניתוח השוואתי של המידה שבה גיבש הציבור את דעתו בעקבות הפרסומים בתקשורת במקרים השונים.

המחקר האמפירי בפרשת קצב, שביקש לאמוד את עמדות הציבור בשאלת חפותו או אשמתו של הנשיא לשעבר, נערך במהלך משפט קצב בחודשים מאי ואוגוסט 2010, בעת שהמשפט התקיים בולטיימס סגורות.² המחקר נערך לאחר שהציבור נחשף לשלל פרסומים, בחלקם חסרי תקדים, שהציפו את אמצעי התקשורת השונים עד לתחילת המשפט. בין הדברים שפורסמו בלט ראיון בחדשות ערוץ 2 עם היועץ המשפטי לממשלה אז, מני מזוז, שבו אמר: "ברור לי שמדובר באדם שביצע עבירות מין במשך שנים רבות, גם אם הוא מכחיש".³

החדשות נגד הנשיא לשעבר, משה קצב, חוללו סערה תקשורתית וציבורית. השילוב של עבירות מין לכאורה עם מוסד הנשיאות, יצר

במיוחד לאור הפרסומים בשנים האחרונות על ירידת האמון בבתי המשפט. ההנחה היא שבגין מידת האמון הנמוכה ייטה הציבור יותר לגבש עמדה בדבר אשמה או פחות בטרם הכרעת הדין בבית המשפט, עמדה שלא בהכרח תשתנה בעקבות הכרעת דין מנוגדת לה.

נתונים על ירידת האמון במערכת השיפוטית בעשור האחרון זכו להד תקשורתי נרחב.¹² אריה רטנר מאוניברסיטת חיפה מצא במחקרו (שהתפרסם ביוני 2010) שרק כ-36 אחוז מהאוכלוסייה היהודית הכללית ומהאוכלוסייה הערבית נותנים אמון בבתי המשפט. בקרב המתנחלים והחרדים רמת האמון נמוכה אף יותר (עשרים אחוז ותשעה אחוזים, בהתאמה). לשם השוואה, בשנת 2000 כ-57 אחוז מהאוכלוסייה היהודית והערבית (מלבד החרדים) נתנו אמון בבתי המשפט.

אך ההשוואה בין רמות האמון שנרשמו במרחק של עשור זו מזו עשויה להטעות. תמונה שונה מתקבלת אם בוחנים את המגמות בארבע השנים האחרונות. בשנים אלה ישעורי האוכלוסייה היהודית הכללית שנתנו אמון במערכת המשפט היו, בהתאמה: 35, 32, 36 ו-36 אחוז. דומה שמגמת הירידה המשמעותית ברמת האמון במערכת השפיטה שחלה בתחילת העשור, נעצרה בשנים האחרונות.

באשר למידת האמון בתקשורת – מדד הדמוקרטיה 2009 של המכון הישראלי לדמוקרטיה,¹³ מצביע על כך שבשנת 2009 כ-34 אחוז מהציבור נתנו אמון בתקשורת. לשם השוואה, בשנת 2003 השיעור היה 49 אחוז. הירידה ברמת האמון בתקשורת קטנה אם כן מהירידה ברמת האמון במערכת השיפוט, אך החל ב-2008 האמון בשתי המערכות השתווה בקירוב. בארבע השנים האחרונות רמות האמון בתקשורת היו 45, 37, 34, 34 אחוז, בהתאמה, כלומר במגמה של ירידה מתונה.¹⁴ הציבור נחשף לתקשורת במידה רבה, אך הוא לא בהכרח סומך על כל מה שהוא נחשף אליו.

דיווח על הליכים פליליים – רקע משפטי והשפעות אפשריות על השפיטה

המחוקק המנדטורי קבע את עבירת ה"סוביידיצה" לראשונה בשנת 1929, ברוח המשפט האנגלי. מאז עבר החוק גלגולים ותהפוכות. אכיפת איסור הפרסום שיש בו כדי להשפיע על מהלך המשפט או תוצאתו נעשתה רק לעתים נדירות, עד שיש לראות בעבירה את מתה. עם זאת, בידי רשויות התביעה שמור כוח רב להפעיל את הדין הפלילי בגין פרסומים בכלי התקשורת.¹⁵

בשנת 2002 תיקן המחוקק את החוק שהיה קיים בנושא ה"סוביידיצה".¹⁶ החוק החדש צמצם באופן משמעותי את היקף האיסור. לפי החוק, עתה חל האיסור על הליכים פליליים בלבד. היסוד הנפשי הנדרש להרשעה הוא ה"מטרה להשפיע על מהלך המשפט או על תוצאותיו". המחוקק, המשולב בחוק בתי המשפט, נראה שדי בראייה מראש של אפשרות ממשית להשפעה, שהיא "קרובה לוודאי", כדי ליצור תשתית לעבירה שיסודה במטרה מיוחדת להשפיע על תוצאות ההליך השיפוטי. איסור הפרסום אינו חל על פרסום ידיעה בתום לב על דבר שנאמר או שאירע בישיבה פומבית של בית המשפט. העובר על הוראות האיסור דינו מאסר מרבי של שנה אחת.¹⁷

בשם זכות הציבור לדעת קיבלו בשנים האחרונות פרשות משפטיות כותרות בולטות בכלי התקשורת. חרף חלות עבירת איסור פרסומים שהם בבחינת "סוביידיצה" במשפטים פליליים, לא אחת

עניין תקשורתי מיוחד. הנשיא לשעבר ומקורביו, שזכו לחשיפה רבה, האשימו את כלי התקשורת בנקיטת עמדה ובקיום "משפט על ידי עיתונות" (Trial by Press), שבמובנו המודרני מתייחס ל-Trial by Media. המונח נולד בבריטניה שבה נוהגת בתחום הפלילי שיטת המושבעים, והוא נוגע בפרסומים בתקשורת העלולים להשפיע על תוצאותיו של משפט.¹⁸

כוחה של התקשורת בהקשר להליכים שיפוטיים הובלט בכנס שנערך באוניברסיטת בר אילן ביולי 2010. פרקליט המדינה, משה לדור, הביע את דעתו שהניסיון של חלק מהנאשמים בתיקים ציבוריים להשפיע על דעת הקהל באמצעות התקשורת, נועד בסופו של דבר להשפיע הן על הפרקליטות והן על השפיטה. השימוש התקשורתי, לדבריו, נועד לקבע בציבור סיפור אחר מזה שמתנהל בבית המשפט.¹⁹

התקשורת בסיקור פרשות משפטיות המערבות ידוענים

סדר היום הציבורי נקבע במידה רבה על ידי אמצעי התקשורת. אולם אף על פי שהתקשורת משפיעה בשאלה "על מה הציבור חושב", אין לייחס לה את אותה מידת השפעה בנושא "מה על הציבור לחשוב". השערת סדר היום אינה מייחסת לתקשורת השפעה רבה על עיצוב דעת הקהל בשאלות מהותיות, דהיינו בשאלה מה לחשוב בסוגיה מסוימת. אמצעי התקשורת נוקטים דרכים ושפה משלהם – מסגור והבלטה – כדי לסמן לציבור הצרכנים מהם הנושאים החשובים על פי תפיסתם.²⁰

התחרות בין כלי התקשורת שבלטה בפרשת קצב, מביאה לכך שפרסומים על פרשות ציבוריות נעשים דומים. בהקשר לפרשת קצב היה ברור שאם ערוץ טלוויזיה מסוים מראיין מתלוננת א', יעשה ערוץ מקביל כל מאמץ כדי לראיין את מתלוננת ב'. חוקרים עמדו כבר על כך שעיתונאים בודקים את מה שעושים מתחריהם.²¹ המירוץ התחרותי והצורך להבטיח שלא יחסרו דיווחים מביא להומוגניות בדיווח ולמה שמכונה "עיתונות מונעת שוק" (Market-driven journalism).²² פרשת קצב "התברכה" בכמה מאפיינים המתאימים ל"עיתונות מונעת שוק". בתקופה שבה אמצעי התקשורת משקיעים מאמצים רבים כדי להישאר רלוונטיים, מהדורות החדשות בטלוויזיה (בעיקר בטלוויזיה המסחרית) מתאימות עצמן לדרישות הציבור לדעת על אורחות חייהם של ידוענים. הנושאים הללו הם חלק מסדר היום הציבורי ויסוד לשיח חברתי. במחקר שעסק בציפיות הצופים ממשדרי החדשות בטלוויזיה נמצא שפרמטרים אלה מובהקים בציפיות הציבור מתכניות החדשות.²³ הדיווחים בפרשת קצב הם מקרה מובהק שבו מתקיימים המאפיינים האלה.

חקירתו של קצב והאשמתו זכו לבולטות מיוחדת בזכות שני מאפיינים נוספים שהוכחו כתורמים להבלטת ידיעות פליליות בתקשורת: אופי העבירה וריבוי הקורבנות. מחקר שבחן את הגורמים לבולטות ידיעות פליליות בכלי התקשורת מצא שמקדם הבולטות החשוב ביותר הוא מספר הקורבנות שנפגעו ממעשה פלילי.²⁴ נמצא שגם אופי המיני של עבירה לכאורה מעלה את הבולטות של הדיווחים על עניין מסוים.

אמון הציבור בתקשורת ובמערכת השפיטה

הנתונים של פרשת קצב מצדיקים התייחסות לסוגיות הנוגעות להשפעת התקשורת על גיבוש עמדות הציבור. השאלות רלוונטיות

אפשרית של התקשורת על הכרעת הדין. בסיכומיה שהותרו לפרסום לפני הכרעת הדין ציטטה ההגנה את דברי כבוד שופט בית המשפט העליון בדימוס, מישאל חשין, על הסיקור התקשורתי ועל ההשפעה האפשרית על עדים ושופטים, שלפיהם "העיתונות כבר הרשיעה את קצב. זה משפיע על עדים ומזהם את התהליך השיפוטי". ההגנה ציטטה עוד מדברי השופט חשין ש"היה ניצול לרעה של אמצעי התקשורת נגדו [...] אינני מבין איך שופטים יכולים לשבת עכשיו בדין. הכול מזוהם, הכול מטונף. צריך להיות על-אדם כדי לשפוט את קצב בצורה נקייה".²²

בסיכומי התביעה הודגש בקשר לכך שההגנה לא ביקשה לבטל את כתב התביעה מטעמי "הגנה מן הצדק", אך הבהירה ש"אם ידרש הדבר, יתבקש בית המשפט הנכבד לאפשר לתביעה להשיב בצורה מסודרת לטיעון מסודר של ההגנה, אם ייטען כזה".²³

במקרים שונים שבהם הועמדו לדין פלילי דמויות ציבוריות, התריעו בתי המשפט על פרסומים שנעשו במהלך משפטים, אולם השופטים, רובם ככולם, נמנעו מלומר שהפרסומים השפיעו על שיקול דעתם בהכרעת הדין או בגזירת העונש. בעניין רמון קבלו השופטים על "המסע המתקשר" שניהל הנאשם והביעו תקוותם שהדבר לא ירתיע מתלוננות אחרות במצבים דומים.²⁴ השופטים אמרו עוד כי בתיק שנדון בפניהם "נחצו כל הקווים האדומים" וכי "המושג סוב-יודיצה דורדר לתהומות שלא הכרנו". זאת בהתייחס לתוכן עדויות שפורסם באמצעי התקשורת בטרם שעדים השמיעו את עדותם. עוד אמרו כי "אמצעי התקשורת עשו שימוש נלוו בבדיקות פוליגרף לשלוש עדות ההגנה האחרונות, בניסיון ליצור בציבור את התחושה שהמשפט מתנהל בתקשורת ולא בבית משפט". השופטים העידו על תחושתם "שנעשים ניסיונות, לעתים ע"י מסרים מוסווים, לעיתים בבוטות, להטות משפט", כדבריהם: "ליבנו היה גס בנאמר. לנו השופטים אין אלא את צו מצפוננו והוא הוא בלבד שמנחה אותנו".²⁵ בדיון פומבי בכנס לשכת עורכי הדין באילת, שהתקיים ביוני 2009, אמרה השופטת חיותה כוחן, שעמדה בראש הרכב השופטים במשפט רמון, כי "לעיתונות הייתה אג'נדה ברורה בעד זיכיו של חיים רמון אבל היא לא הצליחה להשפיע עלי". כדבריה, "לא תמיד הסיקור התקשורתי של המשפט היה סיקור אמת", והתקשורת סייעה לייצר שלוש עדויות שקר. השופטת הבהירה שהיא אכן נחשפת לתקשורת, אולם הדגישה שנצמדה לראיות בלבד "ולראיה, רמון הורשע ולא זוכה".²⁶

פרשת חקירתו והרשעתו של עו"ד אביגדור קלגסבלד בעבירה של גרימת מוות ברשלנות בתאונת דרכים, שבגינה נידון, בין היתר, ל-15 חודשי מאסר לריצוי בפועל, זכתה לפרסומים נרחבים בכלי התקשורת. בית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו קיבל ערעור על גזר הדין והעמיד את תקופת המאסר בפועל על 13 חודש.²⁷ ההחלטה נתקבלה על דעת השופטים זאב המר ויהודית שיצר. שופטת המיעוט, יהודית שבה, ביקשה להפחית את תקופת המאסר בפועל לעשרה חודשים. גזר דינה הוא ייחודי בכך שהפרסומים בתקשורת הניעו אותה להפחית בעונשו של הנאשם. השופטת שבח עמדה על ה"מתקפה תקשורתית" שהציגה את הנאשם כ"פרסונה אליטיסטית, עשירה ומושחתת המקורבת להון ולשלטון". לדעתה ייתכן שבית המשפט לתעבורה בתל-אביב, שגזר את דינו של הנאשם, הושפע בתת מודע מפרסומים שקראו להחמרה בענישה לדעתה, די בחשש לקיומה של

מתפרסמים בכלי התקשורת ראיונות עם עדים פוטנציאליים ומידע שאינו מובא בפני בית המשפט. פרסום הבעת דעה נחרצת על אשמה או חפות מעורר אף הוא שאלות קשות.

בשנת 2005 פרסם היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, הנחיות לתובעים בנושא העמדה לדין בעבירת ה"סוב-יודיצה".¹⁸ ההנחיות קוראות למדיניות של ריסון ואיפוק בהעמדה לדין בגין החשש לפגיעה בלתי מידתית בחופש הביטוי. הן מצביעות על פרסומים שיש בהם כדי להביא להעמדה לדין, ובהם פרסום ראיות שאינן קבילות בבית המשפט, פרסום הבעת דעה נחרצת בעניין אשמה או חפות או בעניין רמת הענישה הראויה, ועוד.

עבירת ה"סוב-יודיצה" לא הופעלה הלכה למעשה במשך שנים רבות. עם זאת, הבעייתיות של פרסומים שיש בהם, לפחות לכאורה, כדי להשפיע על מהלכו של משפט או על תוצאתו, עמדה על סדר היום הציבורי לא אחת. למעשה, מאז הנחיית היועץ המשפטי בשנת 2005 לא הועמד איש לדין בגינה, חרף העובדה שפרסומים רבים היו אמורים להביא להגשת כתבי אישום. אפשר להניח שהימנעותם של גורמי האכיפה מהעמדה לדין נבעה בעיקר מן המשקל הציבורי הרב שניתן בישראל לחופש הביטוי והפרסום.

אי אפשר להתעלם מכך שעוצמת הפרסומים שיש בהם אפשרות של השפעה על מהלכו של המשפט הלכה והחריפה בשנים האחרונות. בשנת 2009 אמרה השופטת (בדימוס) ברכה אופיר-תום, לשעבר שופטת בבית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו, שעסקה שנים רבות במשפטים פליליים, כי אינה יכולה לומר שהתקשורת לא השפיעה עליה. בראיון שנתנה מיד עם פרישתה, זמן קצר לאחר שגזרה את דינו של שר האוצר לשעבר, אברהם הירשזון, אמרה השופטת:

אין ספק שהייתה כאן תקשורת קשה מאוד. זה העולם שלנו, מה אנחנו יכולים לעשות, אנחנו רק בני אדם. לומר לך חד-משמעית, להישבע, שלא הושפעתי, איני יכולה. הדברים כל כך דקים ועדינים, כולנו חיים בעולם המבולבל הזה, מה אנחנו יכולים לעשות. אנחנו רק יכולים להיאבק נגד ההשפעות הלא טובות, ככל שאנחנו בני אדם, מי שיותר מצליח, מי שפחות מצליח. עשיתי את כל המאמצים בעולם כדי להיות אובייקטיביות.¹⁹

השפעתם של פרסומים על שופטים עולה גם מדברי נשיא בית המשפט העליון (בדימוס) אהרן ברק, במהלך שיחות שקיים לאחר פרישתו לצורך פרסום בספר.²⁰ כדבריו, "משפט בעיתונות יכול להשפיע לא רק על גזר הדין, אלא גם על מידת האמון של בית-המשפט בעדות".²¹

דברים אלה מפי מי שכינה במשך כ-28 שנים כשופט בבית המשפט העליון, ובהן 11 שנה כנשיא, מחדדים את השאלות של השפעת פרסומים תקשורתיים על טוהר ההליך השיפוטי. אם אפשר היה לשער שבית המשפט מושפע מהתקשורת בעניינים הנוגעים לענישה – למשל מידת חומרת הענישה הראויה של אנשי ציבור שהורשעו בעבירות של שחיתות שלטונית או מידת החומרה בענישה על עבירות מין – הרי שלאור דברים אלה עולה השאלה אם פרסומי התקשורת משפיעים גם על נושאים של קביעת חפות או זיכוי. המחקר לא התמקד בשאלת ההשפעה של פרסומים על השופטים אלא בהשפעת פרסומים על עמדות הציבור. אולם נראה שיש בהשפעות אפשריות אלה עניין מיוחד גם בדיון בעמדות הציבור. במשפטו של הנשיא לשעבר, משה קצב, הועלו דברים על השפעה

הטריד גם אותה מינית. עיתון **הארץ** פרסם ב-12 ביולי עדויות של חמש נשים נוספות שטענו שקצב הטריד אותן מינית. כחודש וחצי לאחר הפרסום הראשון החלה במשטרה בחקירה באזהרה של משה קצב. כל אותה תקופה הנשיא קצב, באמצעות סוללת יועציו ועורכי דינו, הכחיש את כל הפרסומים. הם אף הזינו את התקשורת בראיות לכאורה שאין מדובר במעשים מגונים אלא בסחיטה מן הנשיא. בספטמבר פרסם **ידיעות אחרונות** תמליל של מה שקצב ואנשיו הגדירו כ"קלטת הסחיטה"³¹. גם המתלוננות ביקשו להשיג הכרעה במאבק על דעת הקהל: עורכת הדין שייצגה את א' מבית הנשיא הסתייעה ביועץ תקשורת ובחברת כנסת ששמעה את המתלוננת והביעה באמצעי התקשורת את תמיכתה בגרסתה.³² התקשורת פרסמה ידיעות שקיבלה מגורמים מעורבים משני הצדדים. אפשר לומר שפרשת קצב התנהלה בתקשורת במקביל להתנהלותה בחקירות.

כל אותה תקופה עלו בתקשורת סוגיות הקשורות בחשדות שהועלו, ובהן השאלה אם ראוי הנשיא להמשיך בתפקידו כמי ש"עומד בראש המדינה", כהגדרת חוק יסוד: נשיא המדינה. דיון ציבורי התעורר גם בשאלה אם על הנשיא להשעות עצמו או להתפטר. בספטמבר 2006 נקבע שוועדת הכנסת תאשר לקצב נבצרות זמנית בת 16 שעות כדי שיוכל להיעדר מטקס ההשבעה של נשיאת בית המשפט העליון, דורית ביניש, לאחר פרישתו של נשיא בית המשפט העליון, אהרן ברק.

באוקטובר 2006 המליצה המשטרה על הגשת כתב אישום. ב-23 בינואר 2007 פרסם היועץ המשפטי, מני מזוז, את טיוטת כתב האישום שכללה האשמות באונס, הטרדה מינית, מעשה מגונה בכוח ובעילה אסורה תוך ניצול יחסי מרות.³³ כל הדברים האלה פורסמו בהרחבה בתקשורת ועוררו סערה ציבורית. הנשיא קצב הכחיש את הנטען בכתב האישום ופרקליטיו הופיעו לשימוע בפני היועץ המשפטי. בעקבות השימוע הוחלט לצמצם את כתב האישום ולהגיע להסדר טיעון שלפיו, בין היתר, יודה משה קצב בעבירה של מעשה מגונה בכוח לעובדת במשרד התיירות במהלך כהונתו כשר התיירות ויורשע. למחרת החתימה על הסדר הטיעון, ב-29 ביוני 2007, הגיש קצב את התפטרותו מתפקיד נשיא המדינה. התפטרותו נכנסה לתוקף לאחר 48 שעות.

בעקבות הסדר הטיעון כינסה המתלוננת הראשונה, א' מבית הנשיא, מסיבת עיתונאים אשר שודרה בשידור חי בערוצי הטלוויזיה.³⁴ היא תיארה בפרוטרוט מהם המעשים המגונים שביצע בה לכאורה קצב. לדבריה עשתה זאת עקב תחושתה שעסקת הטיעון נותנת "רישיון לעברייני מין ולגיטימציה לעשות ככל העולה על רוחם מבלי להיענש". היא קראה לקורבנות עבירות המין הצופות בה לא לפנות לרשויות החוק כשמדובר באיש ציבור אלא לפנות לסייע פסיכולוגי ולסייע לעצמן.

בג"ץ דן בעתירות נגד הסדר הטיעון. העתירות נדחו ברוב דעות.³⁵ בעקבות דחיית העתירות הוגש לבית המשפט כתב אישום נגד משה קצב. עם תחילת משפטו בבית המשפט השלום בירושלים, באפריל 2008, חזר בו קצב מהסדר הטיעון.³⁶

לאחר התלבטות בלשכת היועץ המשפטי הוגש במארכס 2009 כתב אישום חמור בגין עבירות מין ובהן אינוס, מעשה מגונה בכוח והטרדה מינית. בתקופה שבטרם גיבוש סעיפי האישום פורסמו בתקשורת

השפעה כזו כדי להביא להתערבותה של ערכאת הערעור בגזר הדין. הנאשם הגיש לבית המשפט, בצעד חריג, קובץ קטעי עיתונות שעסקו בענייניו וטען שהעונש שהוטל עליו נבע מהשפעת התקשורת שפתחה במסע שיסוי נגדו. על כך העירה השופטת שבה שמהפרסומים "עולה תמונה עגומה", ושעל התקשורת "לאפשר לבית המשפט לעשות את מלאכתו בחופשיות וללא כל לחץ או דחק".²⁸ שאלה היא, ועיון היא צריכה, אם הדבר ייתכן בעידן של ריבוי ערוצי תקשורת, שבמוקדם אתרי אינטרנט רבים.

שאלת הסיקור התקשורתי עלתה גם בפרשה שבה הועמד לדין נאשם "רגיל", רומן זדורוב, שהואשם ברצח הנערה תאיר ראדה בבית הספר "נופי גולן" בקצרין.²⁹ הפרסומים הרבים בכלי התקשורת נבעו לא רק מנסיבות הרצח של נערה צעירה בבית הספר שבו למדה, אלא גם מספקות באשמת הנאשם שהעלו גורמים שונים. בפסק הדין ציין השופט יצחק כהן כי בפרשה זו "נחצו כל הקווים", והיו פרסומים "מגמתיים ומשתלחים". השופט חיים גלפז העיר בהכרעת הדין שבפרשה "נעשה שימוש על ידי גורמים שונים באמצעי התקשורת באופן שלעיתים חרג מן המותר, תוך גרימת נזק לציבור, בדרך של פרסום דברים שלא שיקפו את המצב. גם על כך יש להצטער אף שלא היה בכך כדי להשפיע על מלאכתנו".

כללי האתיקה בדיווח על הליכים פליליים

בצד הוראות החוק קובע תקנון האתיקה המקצועית של העיתונות הוראות בנושא זה.³⁰ לפי התקנון על העיתונים והעיתונאים לכבד בפרסומיהם את ההנחה שכל אדם הוא בחזקת חף מפשע אלא אם הוא נמצא אשם בדין. על רקע פרסומי התקשורת בפרשות ציבוריות, בתיקונים מיוחדים לתקנון משנת 2002 ומשנת 2007, נקבעו הוראות ספציפיות ובהן: סיכום משפט יתמקד בהליך המשפטי וישקף את ההליך באופן נאמן לאמת, הוגן ואחראי; בכיסוי ההליך הפלילי אין ליצור מראית עין מובהקת של כוונה להשפיע על תוצאות המשפט. בכלל זה אין לפרסם במהלך המשפט הערכה נחרצת של העדויות או את עמדות הצדדים או עמדה לגבי תוצאה מסוימת של ההליך, להוציא פרשנות משפטית של הדין, משמעותו והשלכותיו.

תקנון האתיקה של הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, כמו גם תקנון האתיקה של רשות השידור ("תדריך נקדי" – תדריך חדשות ואקטואליה) אינם עוסקים בנוהלי הדיווח על הליכים משפטיים פליליים. חברת החדשות בערוץ 2 נוהגת לקבל על עצמה את הנהלים הקבועים בתקנון האתיקה של מועצת העיתונות. נראה שהנושאים מחייבים התייחסות מיוחדת נוספת לגיבוש כללי אתיקה ואכיפתם במקרים ראויים, בעיקר כדי למנוע הפעלה אפשרית של הדין הפלילי.

פרשת חקירתו והעמדתו לדין של משה קצב – קווי מתאר

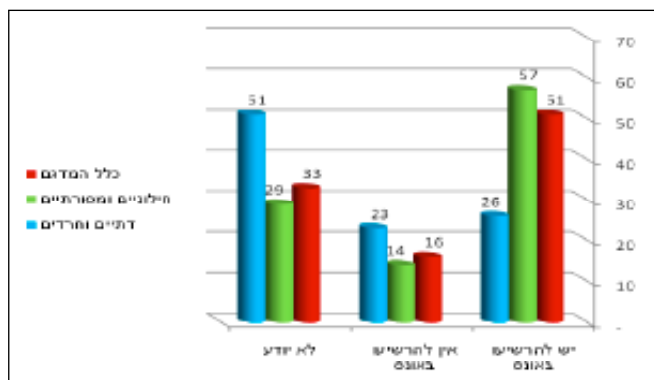
ב-8 ביולי 2006 חשף העיתונאי אמנון אברמוביץ בחדשות ערוץ 2 שהנשיא דאז, משה קצב, טען בפני היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, שאישה המועסקת בבית הנשיא מנסה לסחוט אותו בטענה שהטריד אותה מינית וביצע בה מעשים מגונים בכוח. משפורסמו הדברים הכחיש קצב את תלונתו, אולם היועץ אישר את דבר התלונה. עד מהרה הפך הנשיא קצב ממאשים לנאשם, וההאשמות נגדו נפרשו בכל כלי התקשורת. ימים ספורים לאחר הגילוי בערוץ 2 פרסם העיתון **מעריב** ראיון עם אישה אחרת שטענה כי משה קצב

את דעתו בעקבות הכרעת הדין בפרשת קצב למידה שבה הציבור מוכן (או לא מוכן) לשנות את דעתו בפרשה היפותטית אחרת.

אשמה או חפות? ממצאי הסקרים וניתוח התוצאות

נציג תחילה את התוצאות הנוגעות לעמדות הציבור בשאלת האשמה או החפות. השאלה המתייחסת לסעיף האונס שבכתב האישום נוסחה כך: "כידוע לך, בימים אלה מתנהל בבית המשפט המחוזי בתל-אביב משפטו של נשיא המדינה לשעבר, משה קצב. ללא קשר למה שיחליט בית המשפט – האם לדעתך יש או אין להרשיע אותו באונס?" להלן התוצאות המבוססות על ממצאי שלושת הסקרים (עם גודל מדגם כללי של 1,800 משיבים). תרשים 1 מציג את התוצאות (באחוזים) לגבי כלל המדגם והן את התוצאות לפי שתי קטגוריות: (א) חילונים ומסורתיים; (ב) דתיים וחרדים.

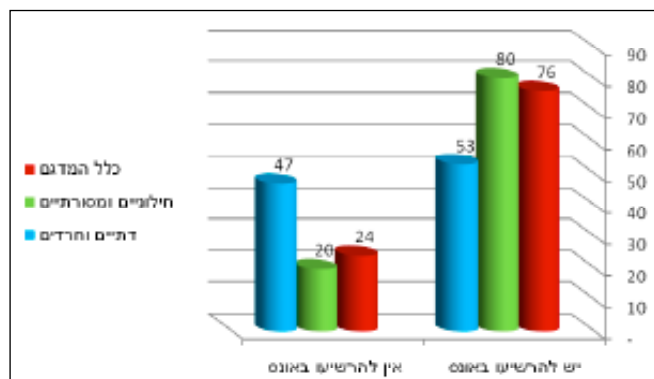
תרשים 1: "האם לדעתך יש או אין להרשיע את הנשיא לשעבר משה קצב באונס?"

תרשים 1א מציג את התוצאות שהתקבלו מניתוח התשובות של תת המדגם שקבעו עמדה (תוך השמטת הקבוצה של "לא יודע").

תרשים 1א: "האם לדעתך יש או אין להרשיע את הנשיא לשעבר משה קצב באונס?"

התוצאות מניתוח הנתונים של תת-המדגם שקבעו עמדה

מאמרי דעה רבים שהדגישו את הצורך בהגשת כתב אישום חמור במיוחד. המשפט נדון בבית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו בהרכב השופטים ג'ורג' קרא (אב בית הדין), מרים סוקולוב ויהודית שבח. קצב כפר בכל ההאשמות נגדו. ביום 12 במארס 2009, כעשרה ימים לאחר הגשת כתב האישום, כינס קצב מסיבת עיתונאים שהועברה בשידור חי בערוצי הטלוויזיה. בנאומו האשים את היועץ המשפטי ואת הפרקליטות, המשטרה והתקשורת בשפיכת דמו. ב-14 במאי 2009 החל משפטו.³⁷

חקירתו של קצב, הסדר הטיעון שנעשה עמו, חזרתו בו מהסדר הטיעון והעמדתו לדין בכתב אישום חמור בעבירות של אינוס ועבירות מין אחרות, עמדו במוקד העניין הציבורי במשך כארבע שנים. משנפתח משפטו בבית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו, החליט בית המשפט להשתמש בסמכותו הקבועה בחוק בתי המשפט ולנהל את המשפט בדלתיים סגורות, מפני שובר בעבירות מין. בית המשפט המחוזי דחה בקשות לפרסם פרוטוקולים של עדויות לאחר שנשמעו. בית המשפט העליון דחה ערעור על ההחלטה. ביוני 2010 נשלמו סיכומי הצדדים במשפט. ב-10 באוגוסט 2010, בצעד חריג, התייר בית המשפט לפרסם קטעים מסיכומי התביעה וההגנה הכלולים בפרוטוקולים של המשפט.³⁸

המחקר האמפירי

במחקר האמפירי נבדקו עמדות הציבור בסוגיית האשמה או החפות של הנשיא לשעבר ובסוגיית הסיכוי שאנשים יישנו עמדתם בעקבות הכרעת הדין. המחקר האמפירי כלל שלושה סקרים עם מדגמים מייצגים מתוך כלל האוכלוסייה היהודית הבוגרת. הסקר הראשון (מדגם של 502 נשאלים) נערך בתשואול טלפוני.³⁹ שני סקרים נוספים נערכו באמצעות האינטרנט בחודשים מאי 2010 (500 נשאלים) ואוגוסט 2010 (800 נשאלים).⁴⁰ תוצאות הסקרים שוקללו בהתאם לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על מאפייני האוכלוסייה.

שלוש מהשאלות שבשאלונים היו זהות בכל הסקרים. בשאלה הראשונה והשנייה המשיבים התבקשו להביע דעתם אם יש להרשיע או אין להרשיע את קצב באשמת אונס ו/או בעבירת מין שאיננה אונס, בהתאמה. השאלות כללו פנייה מפורשת לנשאלים להביע את עמדתם ללא קשר לציפיותיהם מן ההחלטה הצפויה של בית המשפט. שתי שאלות אלה נועדו להעריך, בין היתר, את המידה שבה הסיקור התקשורתי קיבע בציבור דעה על אשמתו או על חפותו של מר קצב. השאלה השלישית נועדה להעריך באיזו מידה החלטת בית המשפט, הסותרת את הדעות המוקדמות של הנשאלים, עשויה לשנות את דעתם של המשיבים על אשמתו או חפותו של הנאשם. הנוסח הזה של שלוש השאלות הנוכרות מאפשר השוואה תקפה והערכת ההשפעה האפשרית של צורת התשואול (טלפון לעומת אינטרנט) על התוצאות. הסקר הטלפוני והסקר הראשון שנערך באינטרנט כללו רק את שלוש השאלות דלעיל. הסקר השני שנערך באינטרנט ("הסקר המורחב") כלל שאלות נוספות שנועדו לבדוק היבטים שונים של רמת האמון במערכת המשפט ובתקשורת, הן לגבי התקשורת באופן כללי והן לגבי הסיקור התקשורתי בפרשת קצב. שאלה מיוחדת נועדה להעריך באיזו מידה התוצאות שהתקבלו בשאלה השלישית בעניין קצב ניתנות להכללה ותקפות לגבי משפטים פליליים בכלל. לשם כך השוינו בין המידה שבה הציבור מוכן (או לא מוכן) לשנות

במחקר נרשמו הבדלים משמעותיים בין המגורים של דתיים וחרדים, לבין אלה של חילונים ומסורתיים. שיעור החושבים שאין להרשיע את קצב באונס בקרב דתיים וחרדים היה נמוך במידה ניכרת מהשיעור בקרב החילוניים והמסורתיים (26 לעומת 57 אחוז). הרוב הגדול של הדתיים והחרדים (51 אחוז) נמנע מלהביע עמדה והשיב "לא יודע".

בין אלה שקבעו עמדה, 76 אחוז חשבו שיש להרשיע באונס. הדתיים והחרדים שקבעו עמדה נחלקו כמעט בשווה בין מי שחשבו שיש להרשיע לבין אלה שחשבו שאין להרשיע. לעומתם, בקרב החילונים והמסורתיים שיעור מי שחשבו שיש להרשיע היה גדול פי ארבעה משיעור אלה שחשבו שאין להרשיע.

גם בסוגיית האשמה בעבירת מין שאינה אונס אפשר לראות הבדלים משמעותיים בין המגורים. בין החילונים והמסורתיים 66 אחוז חשבו שיש להרשיע. בקרב הדתיים והחרדים השיעור היה נמוך בהרבה (ארבעים אחוז). גם במקרה זה הרוב בקרב הדתיים והחרדים (43 אחוז) נמנע מלהביע עמדה והשיב "לא יודע".

בין מי שקבעו עמדה, 81 אחוז חשבו שיש להרשיע בעבירת מין שאינה אונס. להבדיל מהשאלה לגבי ההרשעה באונס, גם בין הדתיים והחרדים שקבעו עמדה היה רוב בולט של הסבורים שיש להרשיע בעבירת מין שאינה אונס (שבעים אחוז לעומת שלושים אחוז שסברו שאין להרשיע).

סביר להניח שהכתבות והפרשנויות בכלי התקשורת היו גורם מרכזי בגיבוש עמדה בשאלת האשמה או החפות. אפשר לשער שלקביעת העמדה תרמו גם ההשפעות הסביבתיות במגזר זה או אחר. ההשפעה הסביבתית בולטת במיוחד במגזרים החשופים פחות לכלי התקשורת.

ברור מממצאי הסקרים שהציבור שקבע דעתו נטה ברובו לפסק הדין "אשם". אמנם גם הכחשותיו של מר קצב וגם הראיונות של סנגוריו זכו לחשיפה תקשורתית רבה, אך נראה שדברי המאשימות והפרשנויות הלא מחמיאות תפסו מקום נרחב ובלוט יותר. עם זאת, בין אלה שקבעו עמדה שיעור החושבים שאין להרשיע את קצב לא היה זניח: 24 אחוז חשבו שאין להרשיע באונס ו-19 אחוז סברו שאין להרשיע בעבירת מין שאינה אונס. נוסף על כך אין להתעלם מכך שבשני המקרים כשליש מהציבור לא נהה אחרי הפרסומים ולא קבע דעה בשאלת אשמתו או חפותו של מר קצב. מסתבר שגם אם ברור שלתקשורת הייתה השפעה, הרי שזו הייתה מוגבלת ולא בהכרח חד כיוונית.

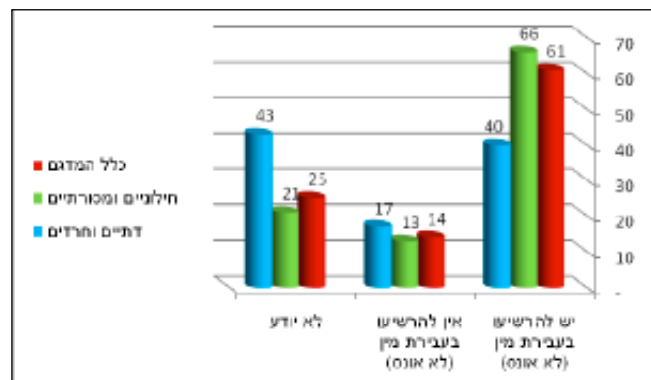
בסוגיית השפעת התקשורת על גיבוש עמדות הציבור בשאלות של אשמה או חפות, מתעוררות שאלות נוספות: האם הציבור חושב שבפרשת קצב הכיסוי התקשורתי היה טוב יותר או גרוע יותר מהכיסוי התקשורתי בדרך כלל? האם ייתכן שאצל חלק מהציבור, היעדר הפופולריות של הנשיא לשעבר תרם לאימוץ הדעה שהובעה בתקשורת על נכונות המעשים המתוארים בכתב האישום? נדון בכך להלן.

דעות הציבור על איכות הסיקור התקשורתי

"הסקר המורחב" כלל שאלות שנועדו לעמוד על דעות הציבור באשר למאפייני הסיקור התקשורתי בכלל ובפרשת קצב בפרט. הנשאלים התבקשו להשיב באיזו מידה לדעתם התקשורת בכללותה הוגנת,

השאלה המתייחסת לסעיף עבירת מין שאינה אונס נוסחה כך: "ושוב, ללא קשר למה שיהליט בית המשפט – האם לדעתך יש או אין להרשיע אותו בעבירת מין שאינה אונס, כמו מעשה מגונה בכוח או הטרדה מינית?" התוצאות (באחוזים) מניתוח כלל המדגם מוצגות בתרשים 2.

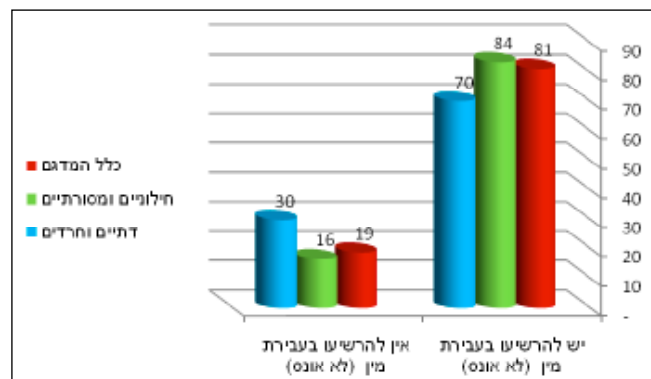
תרשים 2: "האם לדעתך יש או אין להרשיע אותו בעבירת מין שאינה אונס?"

התוצאות מניתוח התשובות של אלה שקבעו עמדה (בהשמטת הקבוצה של "לא יודע") מוצגות בתרשים 2א.

תרשים 2א: "האם לדעתך יש או אין להרשיע אותו בעבירת מין שאינה אונס?"

התוצאות שהתקבלו מניתוח הנתונים של תתי-המדגם שקבעו עמדה

ממצאי הסקרים מצביעים תמונה ברורה של עמדות הציבור. לפני הכרעת הדין של בית המשפט, כשני שלישים מהציבור קבעו את דעתם בדבר אשמתו או חפותו של מר קצב. אפשר לראות בכך ראייה להשפעה של התקשורת, שהציבה את הנושא ב"מקום טוב באמצע" בשיח הציבורי. הממצאים מצביעים גם על הבדלים משמעותיים בעמדות שהתגבשו במגזרים השונים. זאת בהתאם להשערה מוכרת במחקרים דומים המצביעים על שוני בדעות המתגבשות במגזרים שונים על סמך פרסומים זהים.

שבשנת 2007 מידת האמון במוסד הנשיאות עמדה על 22 אחוז, שפל חסר תקדים.

סוגיית ההשפעה של היעדר הפופולריות מתעוררת ביתר שאת אם משווים את עמדות הציבור בפרשת קצב עם פרשה מפורסמת אחרת שבה נשיא מדינה הסתבך בפרשה הקשורה ביחסי מין בעת כהונתו. מהמחקרים והסקרים שנערכו בעת התרחשותה של פרשת קלינטון-לווינסקי ניתן לגזור גזירה שווה (או שונה) על השפעת הפופולריות במקרים שבהם הנאשם הוא נשיא המדינה והעבירות לכאורה קשורות ביחסי מין. זאת חרף ההבדל שבין מהות התפקידים וטיב ההאשמות שבשני המקרים.

להבדיל ממקרה קצב, במקרה קלינטון יחסי המין לא היו סעיפי אשמה פלילית. הכול קיבלו שהיחסים התקיימו בהסכמה. ביל קלינטון הואשם בשתי עבירות חמורות אחרות שמקורן בהליך השיפוט שבהמלכו הנשיא האמריקני נשאל בין היתר אם קיים יחסי מין עם מוניקה לווינסקי. קלינטון הואשם בעדות שקר בשבועה ובשיבוש הליכי משפט.

הסקרים שנערכו במהלך פרשת קלינטון הצביעו על שיעור גבוה מאוד של שביעות רצון מתפקודו של קלינטון כנשיא המדינה. בסקר האחרון שנערך לפני החלטת בית הנבחרים שדן בשאלה אם להתחיל בהליכי ההדחה, שיעור המרוצים מתפקודו של קלינטון היה 63 אחוז. באותו זמן, כאשר המשתתפים בסקרים נשאלו אם הם רוצים שנציגם בבית הנבחרים יצביע בעד הרשעה ותחילת הליך ההדחה (impeachment),⁴² 58 אחוז השיבו תשובה שלילית ורק 38 אחוז אמרו שהם מעוניינים בכך. ארבעה אחוזים מהנשאלים לא גיבשו דעה בנושא.

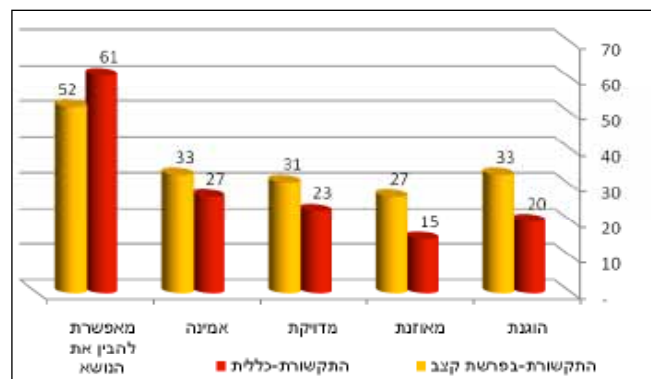
לכאורה, לפנינו הרכב מנצח: שיעור פופולריות גבוה (63 אחוז) מלווה בשיעור נמוך יחסית הקורא להרשיע (ארבעים אחוז מאלה שקבעו עמדה). לעומת זאת, בפרשת קצב הצבענו על מידת אמון נמוכה במוסד הנשיאות באותה עת (22 אחוז), שהתלווה אליה שיעור גבוה שקרא להרשיעו (כ־75-80 אחוז מאלה שקבעו עמדה). הטבלה מסכמת את הנתונים הנוגדים בשתי הפרשות ומצביעה על הקשר לכאורה בין שביעות הרצון מנשיא לבין מידת התמיכה בהרשעתו:

שיעור שביעות הרצון מהתפקיד/ מידת האמון	בפרשת קצב	בפרשת קלינטון
שיעור שביעות הרצון מהתפקיד/ מידת האמון	22%	63%
שיעור האנשים החושבים שיש להרשיע/או להתחיל בהליך הדחה	80%	40%

האומנם טוב ומסובב? חרף הקשר לכאורה, נראה שאין הדבר כך ושההקבלה תקפה רק לכאורה. במבט בוחן אפשר להסיק שנהפוך הוא, הנתונים מצביעים על כך שמידת הפופולריות של נשיא הנאשם בפלילים אינה משפיעה על עמדות הציבור בשאלת אשמתו או חפותו. לפי תוצאות הסקרים נראה שהציבור מבחין ושופט לגופו של עניין ולא לגופו של המעוניין – איש הציבור המעורב. להוכחה הטענה, נבחן את המרכיבים השונים שבהקבלה.

מאונת, מדויקת, אמינה, ומאפשרת להבין את הנושא המדווח. המשתתפים בסקר התבקשו להעריך לפי אותם מאפיינים גם את הסיקור התקשורתי בפרשת קצב. תרשים 3 מציג את אחוזי המשיבים שהשיבו "במידה רבה" או "במידה רבה מאוד" לגבי כל אחד מהמאפיינים.

תרשים 3: " האם לדעתך התקשורת הייתה ...."? - שיעור המשיבים "במידה רבה או במידה רבה מאוד"

הסיקור התקשורתי בפרשת קצב התקבל כהוגן, כמאוזן, כמדויק וכאמין יותר מהסיקור התקשורתי באופן כללי. רק במאפיין אחד, האפשרות להבין את הנושא המדווח, נרשם בסיקור פרשת קצב שיעור נמוך יותר של משיבים שהסיקור מאפשר להבין את הנושא "במידה רבה או רבה מאוד". לא מן הנמנע שתוצאה זו היא פועל יוצא של גודש השידורים הנוגדים בתקשורת והפרשנויות הסותרות. אפשר לשער גם שקיים קשר בין האחוז הגבוה יחסית של המשיבים "לא יודע" לשאלת האשמה או חפות ובין התחושה שהיכולת להבין את הנושא בפרשת קצב פחותה מהיכולת להעריך פרסומים בתקשורת בעניינים אחרים. בנוסף של המאמר מוצגות התוצאות לכל השאלות שב"סקר המורחב".

השפעת האהדה כלפי איש ציבור החשוד בעבירה וההתייחסות להצהרות נוסח "לא קיימתי יחסי מין עם האישה ההיא"⁴¹

עמדנו על כך שייחודה של פרשת קצב נובע ממעמדו של הנאשם. כתב האישום מציין שבעת ביצוע חלק מהעבירות שבהן הוא מואשם, כיהן קצב כנשיא המדינה. הכיסוי התקשורתי הנרחב וההתעניינות הציבורית הבטיחו תנאים אופטימליים לאפשרות של השפעת התקשורת על עמדות הציבור בשאלת אשמתו או חפותו.

קשה להתעלם מהתחשבות שמעוררת דמות ציבורית המוכרת היטב. טבעי, אם כן, שהועלתה השערה שממצאי הסקרים המראים שרוב הציבור שקבע עמדה חושב שיש להרשיע את משה קצב, הושפעו גם מהיעדר הפופולריות של הנשיא לשעבר. השערה זו נסמכת, בין היתר, על שיעורי האמון הנמוכים במוסד הנשיאות בשנה שבה פורסמה הפרשה. סקר של המכון הישראלי לדמוקרטיה מצא

האשמה. שיעורם של אלה שסברו שקלינטון ביצע עבירות פליליות היה גבוה אף משיעורם של אלה שסברו בסקרים שלנו שיש להרשיע את הנשיא לשעבר קצב.

חומרת העונש בפרשת קלינטון והתגובה המגזרית. המצב שונה לחלוטין כאשר השאלה היא העונש הראוי. אפשר לזהות בהקשר זה שיקולים של עלות-תועלת (רצון הנשאלים בהמשך כהונתו של קלינטון) ותגובה מגזרית. בסקרים שצוטטו לעיל, בין אלה שקבעו את דעתם, שישים אחוז רצו שנציגם בבית הנבחרים יצביע נגד תחילת תהליך ההדחה. תוצאות אלה מצביעות על השפעת הפופולריות של קלינטון על שיקולי המשיבים. רוב הציבור חשב שהוא אשם, אך רצה שימשיך בתפקידו. המשך כהונתו של קלינטון התאפיין בדואליות זו. המאמר המנתח את הסקר שנערך כעשרה ימים לפני סיום כהונת קלינטון,⁴⁶ הוכתר בכותרת "הנשיא שהיה 'ילד רע' תפקד היטב".⁴⁷ בסקרים שבהם הוצגה לנשאלים גם האופציה של נזיפה ולא הרשעה, הועדפה אפשרות הנזיפה. באחד מסקרי מכון גאלופ, 47 אחוז מאלה שקבעו עמדה העדיפו שקלינטון יינזף.⁴⁸

נתוני הסקרים האמריקניים מצביעים על תגובה מגזרית בולטת בשאלת העונש. בקרב המצביעים הרפובליקנים, 51 אחוז השיבו שיש להתחיל בהליכי ההדחה, אך רק שבעה אחוזים מהדמוקרטים סברו כך.

לסיכום, בסוגיית האשמה או החפות אין בתוצאות הסקרים ראייה לכך שמידת הפופולריות של הנשיא (או של כל אישיות בכירה אחרת) משפיעה על הציבור בקביעת עמדתם. נראה שרוב הציבור קובע עמדתו בסוגיה זו על סמך המידע האובייקטיבי שבדין וניתוח המידע הזה. לא כן בסוגיית העונש, המושפעת ממידת הפופולריות של איש הציבור. נתוני הסקרים האמריקניים מצביעים על כך שמגזרים אשר לא הצטיינו באהדה לאיש הציבור ייטו לתמוך בענישה קשה. המגזרים האוהדים את איש הציבור עשויים לתמוך בענישה מקלה.

סקר טלפוני מול סקר אינטרנט

העובדה שבמחקר הנוכחי נערכו הן סקרים טלפוניים והן סקרים באמצעות האינטרנט מאפשרת השוואה מתודולוגית בין שתי שיטות הדגימה. תרשים 4 משווה בין התוצאות שהתקבלו בשתי שיטות הדגימה בשאלות האשמה או החפות. בשאלה הראשונה, ההבדלים בין התוצאות הם בסדר הגודל של הטעות המקרית (חמישים אחוז לעומת 51 אחוז הסבורים שיש להרשיע באונס). אולם בשאלה השנייה נמצא הבדל מובהק בין הסקרים. בסקר הטלפוני 53 אחוז השיבו שיש להרשיעו במעשה מגונה, בעוד בסקר האינטרנטי השיעור היה באופן מובהק גבוה יותר (63 אחוז). בקטגוריה של החושבים שאין להרשיע נרשמו הבדלים קטנים בלבד בין הסקרים (15 לעומת 14 אחוז). ההבדל בין שיעורי התומכים בהרשעה בשני הסקרים לא לו והאם כן בהבדל דומה בשיעור הסבורים שאין להרשיע, אלא בהבדל בשיעור האומרים "לא יודע" (32 אחוז בסקר הטלפוני לעומת 23 אחוז בסקר האינטרנטי).

התוצאה הראויה לציון כי היא עשויה להצביע על יתרון מתודולוגי של הסקר האינטרנטי. ייתכן שהעונים בזמנם החופשי באינטרנט מקדישים עוד שניות מספר למחשבה, בזמן שחלק מהמשיבים לסקר הטלפוני ממהרים להשיב "לא יודע".

מידת האמון במוסד הנשיאות (בישראל) ושביעות הרצון מתפקוד הנשיא (בארצות הברית). בשנת 2007 היה קצב נשיא לא פופולרי. מידת האמון בנשיא באותה שנה, 22 אחוז, הייתה שפל חסר תקדים. אך אין לבחון נתון זה במנותק מהנתונים מהשנים הקודמות. הנשיא קצב נבחר ביולי 2000 לנשיא השמיני של מדינת ישראל. שנת 2007 הייתה השנה השביעית לכהונתו. מידת האמון במוסד הנשיא בשלוש השנים הקודמות הייתה 73 אחוז (בשנת 2004), 65 אחוז (בשנת 2005) ו-64 אחוז (בשנת 2006). לחלוטין לא ערכי שפל. מסתבר אפוא שבשנת 2007, לא היעדר הפופולריות של מוסד הנשיאות כשלעצמו גרם לחלק גדול של הציבור להאמין שהעבירות שבהן הואשם מר קצב באמת יסודן, אלא להפך, הפרשה השפיעה על הפופולריות. הציבור שהאמין באמינות ההאשמות הביע גם חוסר אמון במוסד הנשיאות, שהוא סמלי ואמור לבטא את המדינה ואת ערכיה.⁴⁹

הסקרים של המכון לדמוקרטיה שאמדו את מידת האמון במוסד הנשיאות מאז פרישתו של הנשיא קצב, מאששים את הטענה שהשפל במידת האמון (22 אחוז) לא העיד על היעדר הפופולריות של מוסד הנשיאות אלא על אי אמון ביושב בבית הנשיא. מאז תחילת כהונתו של הנשיא שמעון פרס, מידת האמון במוסד הנשיאות טיפסה בהדרגה ל-47 אחוז ב-2008, לשישים אחוז ב-2009 ואף שבעים אחוז ב-2010.

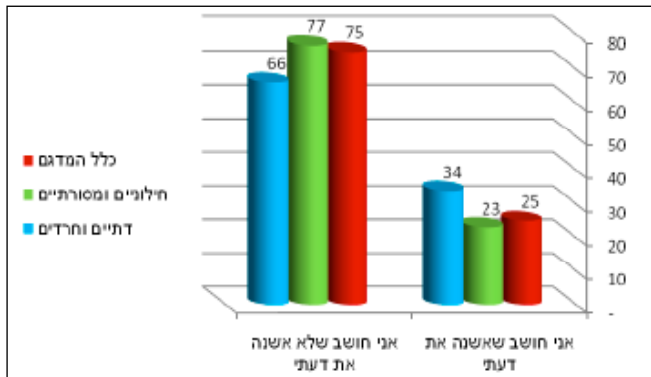
באשר לקלינטון, למרות הרושם שעשוי להיווצר מהנתונים על שביעות הרצון מתפקודו, הציבור האמריקני שפט את מוסריותו בחומרה שלא נפלה מהחומרה שבה התייחס הציבור הישראלי להאשמות נגד הנשיא קצב. סקר שנערך כעשרה ימים לפני סיום כהונתו של קלינטון ב-2001,⁴⁴ מצא ש-69 אחוז מהציבור האמריקני תיאר את קלינטון כ"לא ישר" וכ"אדם שאינו ראוי לאמון". 77 אחוז חשבו שאין לו רמה מוסרית גבוהה. רק ל-44 אחוז הייתה דעה חיובית עליו כ"אדם"; לרוב הנשאלים הייתה דעה שלילית. הציבור האמריקני הבחין היטב בין שביעות הרצון מתפקודו כנשיא לבין ההתייחסות למעשים שנראו בעיני רוב הציבור כלא אתיים.

אשמה או חפות בפרשות קלינטון וקצב. הסקרים הצביעו על כך שרוב הציבור האמריקני חיווה דעתו שאין להרשיע את הנשיא קלינטון בהליך ההדחה בבית הנבחרים. אולם טעות היא לחשוב שמשמעות המושגים "יש להרשיע" או "אין להרשיע" זהה בפרשת קלינטון בארצות הברית ובסקרים שעשינו בפרשת קצב. בפרשת קלינטון התמיכה בתחילת הליך ההדחה הייתה הבעת עמדה לגבי **העונש** ולא דווקא לגבי האשמה. לעומת זאת בסקרים שעשינו בארץ השאלה "האם לדעתך יש או אין להרשיע את קצב באונס (או במעשה מגונה)?" התייחסה לסוגיית האשמה או החפות בלבד. שאלת העונש נשארה פתוחה.

תוצאות הסקרים שבארצות הברית מצביעות על כך שהציבור האמריקני הפנים היטב את ההבדל בין האשמה ובין העונש. סקר שנערך בעת שהוועדה המשפטית של בית הנבחרים התחילה את שמיעת העדויות הראשונות,⁴⁵ מצא ש-71 אחוז סברו שקלינטון העיד עדות שקר בשבועה. כמחצית האוכלוסייה סברו שהוא שיבש הליכי משפט, ו-63 אחוז סברו שקלינטון עשה שימוש לרעה בסמכויותיו כנשיא. הציבור האמריקני קבע אם כן לחומרה את עמדתו בשאלת

תרשים א5: "אם בית המשפט יפסוק בניגוד לדעתך, האם תשנה/י את דעתך בעניין אשמתו או חפותו?" התוצאות מניתוח הנתונים של תת-המדגם שקבעו עמדה

התוצאה שלפיה כעשרים אחוז מהנשאלים סברו שישנו את דעתם בהתאם להכרעת הדין, עשויה להתפרש כהבעת אי אמון במערכת המשפט. כדי לבדוק אם התוצאה אכן מצביעה על חוסר אמון במערכת השפיטה או שמא הייתה זו התוצאה הצפויה, נפנה למחקרים על השפעת הפסיקות של בית המשפט הפדרלי העליון של ארצות הברית על עמדות הציבור; לאחר מכן נחזור לזירת המשפטים הפליליים. נצביע על מאפיינים של עמדות הציבור במשפטים פליליים ועל מאפיינים העשויים להשפיע גם על הסקרים שנערכו בעניין משפט קצב. לבסוף נתייחס שוב לייחודה של פרשת קצב, ונשווה בעזרת סימולציה בין המידה שבה הציבור מוכן לשנות דעתו בעקבות הכרעת הדין בפרשת קצב למידה שבה הציבור מוכן לשנות דעתו בפרשת היפותטית אחרת.

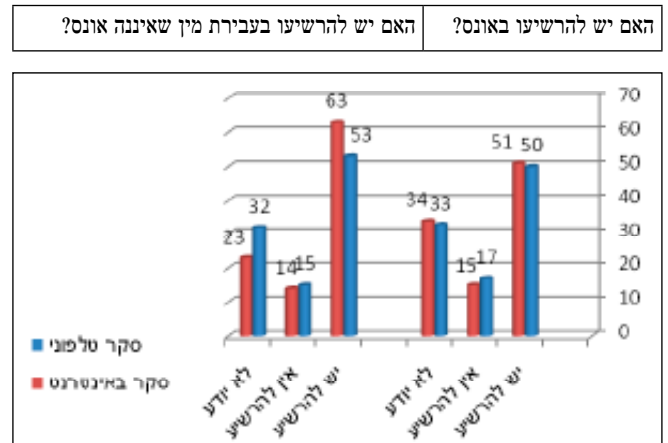
המחקרים האמריקניים בנושא השפעת הכרעת הדין על עמדות הציבור

המחקרים על השפעת החלטותיו של בית המשפט הפדרלי העליון של ארצות הברית עוסקים בנושאים העקרוניים והחוקתיים שבהם הכריע בית המשפט. מחקרים רבים הוקדשו לשלושה נושאים עקרוניים שעוררו דיון ציבורי רחב ביותר: הזכות להפלות,⁴⁹ הזכות לשרוף או להשחית את הדגל של ארצות הברית,⁵⁰ וזכויות להומוסקסואלים ולסביות לקיום יחסי מין בהסכמה.⁵¹ נושאים אלה נטועים אמנם במשפט החוקתי, אולם לרובם ככולם היבט פלילי, הואיל והחלטה בהם יכולה להוביל לזיכוי או להרשעה בפלילים של רבים. המחקרים שנערכו בארצות הברית מאפשרים להעריך באיזו מידה הכרעות בית המשפט משפיעות על העמדות והדעות שבהן מחזיק הציבור.

עד לשנות השמונים של המאה הקודמת ההשערה העיקרית שלאורה נבדקה השפעת בית המשפט הייתה השערת הלגיטימציה (legitimation hypothesis), שלפיה שופטי בית המשפט מעניקים לגיטימיות לעמדה שבה הם תומכים, ובגלל מעמדם הרם רבים מהציבור יישנו דעתם בהתאם להחלטת בית המשפט.

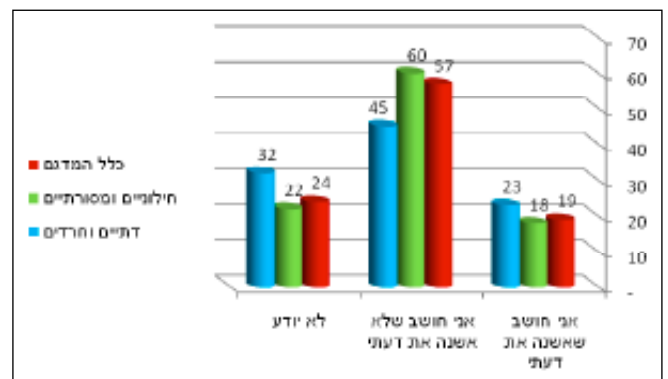
אלא שמחקר אמפירי שנערך בנושא מצא שהציבור אינו מתנהג כך.⁵² ניתוח ההשפעות של 18 החלטות של בית המשפט הפדרלי

תרשים 4: השוואת התפלגות התשובות לשתי השאלות הראשונות: סקר טלפוני לעומת סקר אינטרנט

האם תשתנה עמדת הציבור בעקבות הכרעת הדין? השאלה השלישית במחקר נוגעת להערכת המידה שבה החלטת בית המשפט הסותרת את דעות הנשאלים עשויה לשנות את הדעה שבה החזיקו לפני מתן הכרעת הדין. השאלה נוסחה כדלקמן: "אם בית המשפט יפסוק בניגוד לדעתך, האם את/ה חושב/ת שתשנה/י את דעתך בעניין אשמתו או חפותו של הנשיא לשעבר קצב?" התוצאות מניתוח כלל המדגם משני הסקרים מוצגות בתרשים 5. התוצאות מניתוח התשובות של אלה שקבעו עמדה (בהשמטת הקבוצה של "לא יודע") מוצגות בתרשים א5.

תרשים 5: "אם בית המשפט יפסוק בניגוד לדעתך, האם תשנה/י את דעתך בעניין אשמתו או חפותו?"

גם בשאלה זו כרבע מהמשיבים השיבו "לא יודע". מאלה שקבעו עמדה, כ-75 אחוז חשבו שלא יישנו את דעתם ורק כ-25 אחוז חשבו שיישנו את דעתם. מכלל המדגם, רק כעשרים אחוז השיבו שאם החלטת בית המשפט תהיה שונה מעמדתם הראשונית הם "חושבים שיישנו את דעתם". נציין ששיעור הדתיים והחרדים שחשבו שלא יישנו את דעתם היה קטן באופן מובהק מהשיעור המקביל בקרב חילוניים ומסורתיים (45 לעומת שישים אחוז).

השופטים בהחלטתם. אפשר להניח שגם הציבור הישראלי יושפע לאחר שייחשף לניתוחי עדויות בהכרעת הדין ולשיקולי השופטים. נוסף על כך, הקריטריונים המדריכים או המכריעים בדין אינם בהכרח זהים לאלה המדריכים את הציבור בקביעת עמדתו. אפשר להניח שרבים סבורים כי הקריטריון של המשפט הפלילי לקביעת אשמתו של אדם מעבר לספק סביר אינו צודק תמיד. יתר על כן, לעתים ראיות שהוצגו בבית המשפט, שהציבור נחשף אליהן, נפסלו בידי שופט או הרכב שופטים כבלתי קבילות. הדבר אינו מונע מהציבור להתבסס על ראיות אלה בעת קביעת עמדתו. למשל, לפי תורת "פרי העץ המורעל", של פסילת ראיה אם זו הושגה באמצעים בלתי חוקיים או בלתי הוגנים. לפחות בכמה מדינות חיפוש ללא צו בכלי רכב עלול להפוך את הסם שנמצא לראיה בלתי קבילה. עם זאת, לא רבים בציבור יסכימו במקרה כזה שהנאשם זכאי.

דוגמה בולטת למשפט פלילי שבו הציבור לא קיבל את קביעת בית המשפט, היא משפטו של שחקן הפוטבול האמריקני או. ג'יי. סימפסון. המשפט זכה לתהודה עצומה. להבדיל ממשפט קצב, שהתקיים בדלתיים סגורות, במשפטו של סימפסון העדויות הועברו בשידור ישיר בטלוויזיה במשך 134 ימים רצופים. סימפסון הואשם ברצח אשתו ניקול וחברה רונלד גולדמן. המשפט התחיל ב־20 בינואר 1995 ופסק הדין במשפט הפלילי ניתן ב־3 באוקטובר 1995. חבר המושבעים זיכה את סימפסון מאשמת רצח.

במשך עשר שנים, חברת גאלופ ערכה סקרים, ובהם נשאלו המשיבים אם לדעתם האשמות נגד סימפסון הן נכונות. הסקרים נערכו הן לפני והן אחרי הכרעת הדין. התוצאות מסוכמות בתרשים 6. אפשר לראות מהתרשים שימים מספר לפני מתן הכרעת הדין של המושבעים, 63 אחוז מהנשאלים סברו שאו. ג'יי. סימפסון אשם, ורק 23 אחוז סברו שאינו אשם. הנתונים לא גיבשו עמדתם. לאחר הכרעת הדין, הציבור לא התרשם מקביעת המושבעים שהנאשם זכאי. נהפוך הוא, מיד לאחר הכרעת הדין, שיעורם של אלה שחשבו שהוא אשם עלה ל־67 אחוז. ככל שחלף הזמן שיעור הסבורים שסימפסון אשם המשיך לעלות, ובשנת 2004 הגיע ל־78 אחוז לעומת 16 אחוז בלבד שהסכימו עם חבר המושבעים. יצוין שראיה חשובה נפסלה מפני שהשוטר החוקר הביע בעבר הערות גזעניות, דבר שהניע את הסנגורים לטעון ש"ייתכן" שהוא שתל ראיה בזירת הרצח. הטענה לא שכנעה את הציבור. לא מן הנמנע שגם הקריטריון של הוכחת אשמה "מעל לספק סביר" לא עמדה לעיני כל הנשאלים בסקרים.

אישום בכירים מול אישומים בפרשות "רגילות"

הפרשות המשפטיות שהוזכרו לעיל מצטיינות הן בנאשמים המוכרים היטב לציבור והן בבולטות הסיקור התקשורתית. נשאלת השאלה אם אפשר לגזור גזירה שווה בין הממצאים בפרשות אלה, שעניינן בכירי הבכירים, לבין עמדות המתגבשות לגבי נאשמים "רגילים". השערתנו היא שבפרשות שבהן מעורבים נאשמים מפורסמים הציבור ייטה להאמין שפרטי הפרשה נהירים לו, ולכן הנטייה לשנות דעה בעקבות הכרת הדין תפחת. לעומת זאת בפרשות "רגילות" שיעורם של אלה שיהיו מוכנים לשנות דעתם נוכח הכרעת בית המשפט עשוי להיות גבוה יותר.

כדי לבדוק השערה זו הוספנו ב"סקר המורחב" שאלה שבה מתוארים שני תרחישים היפותטיים של נאשם בשוד. בתרחיש

העליון העלה שבעקבות הכרעות בית המשפט התזוזה הממוצעת בעמדות הציבור הייתה קרובה מאד לאפס (virtually zero). כתוצאה מכך פותח מודל השפעה נוסף המוכר כהשערת "התגובה המגזרית"⁵³. השערה זו הגורסת שבמגזרים השונים של האוכלוסייה השפעת החלטות בית המשפט הפדרלי העליון דיפרנציאלית, ולפעמים מנוגדת. כתוצאה מהדיון התקשורתי בנושא, מגזרים של האוכלוסייה מגבשים עמדתם ביתר שאת ובמקום שהחלטת בית המשפט תביא להסכמה רחבה, היא עשויה לזרוע את זרעי ההקצנה בדעות. תקפותה של ההשערה נבדקה במחקרים על נושא השפעת פסקי הדין בנושא הזכות להפלות.

השערת התגובה המגזרית זכתה בפיתוח נוסף במחקרים מתחום התיאוריה של הפסיכולוגיה החברתית. ההשערה החדשה כונתה "תגובה מותנית"⁵⁴ ולפיה, בפעם הראשונה שבה בית המשפט העליון מכריע בנושא עקרוני הציבור אמור להגיב על ידי גיבוש דעותיו בהתאם להשערת התגובה המגזרית. אולם אם בית המשפט יידרש שוב לאותו נושא עקרוני, ההשפעה על הציבור תהיה זניחה.

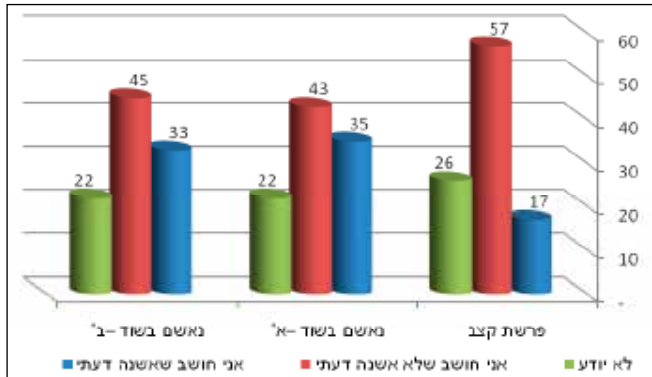
בדיון על המודלים המנסים להסביר את השפעתן של החלטות בית המשפט הפדרלי העליון של ארצות הברית על דעות הציבור, ראוי לשים לב למגבלה המובנית של הסקרים הבודקים את השפעת החלטות בית המשפט על עמדות הציבור. מיד לאחר החלטת בית המשפט, הציבור נחשף גם לדעותיהם הנחרצות של הפוליטיקאים ושל הפרשנים המשפטיים והחברתיים ולדיונים ציבוריים בכלי התקשורת. לכן בסקרים הרגילים לא ניתן לבודד את ההשפעה ה"נקייה" של החלטת בית המשפט מכלל ההשפעות הנוחתות על הציבור בעקבותיה. כדי להתגבר על מכשלה זו, המשתתפים במחקר מיוחד הביעו פעמיים, בהפרש של מספר שבועות, את דעתם בשלושה נושאים: הפלות, זכויות הומוסקסואלים והזכות לשרוף את דגל המדינה.⁵⁵ בסקר הראשון לא הוזכרו ההחלטות של בית המשפט. בסקר השני המדגם חולק לשני תתי-מדגם: המשתתפים בתתי-המדגם הראשון נשאלו בנוסח זהה לזה שבסקר הראשון; בתתי-המדגם השני להצגת השאלה קדם התיאור של החלטת בית המשפט העליון בנושא הנדון.⁵⁶ מידת ההשפעה ה"נקייה" של פסיקת בית המשפט נאמדה בעזרת מודלים שהשוו בין תוצאות הסקר הראשון לאלה של הסקר השני ובין התוצאות של שני החצאים שבסקר השני. המשתתפים התבקשו גם להשיב על שאלות לגבי האמון בבית המשפט העליון ולגבי התמיכה באפשרות לצמצם את סמכויותיו.

תוצאות המחקר הראו שלרוב אין הבדלים מובהקים בין התשובות של אלה ששמעו על החלטת בית המשפט לבין אלה שלא שמעו עליה. כמו כן, הצגת ההחלטות של בית המשפט לא השפיעה בצורה משמעותית על מידת האמון בבית המשפט. לעומת זאת, הצגת ההחלטות של בית המשפט השפיעה על העמדות בדבר צמצום אפשרי בסמכויותיו. כאשר לחלק מהציבור נודע שבית המשפט החליט החלטה הנוגדת את דעתם הקודמת, הם נטו יותר לתמוך בצמצום סמכויותיו של בית המשפט העליון.

גורמים המשפיעים על תוצאות הסקרים

בדיון על הגורמים העשויים להשפיע על תוצאות הסקרים בפרשת קצב, אין להתעלם מהעובדה שהסקרים דלעיל נערכו לפני מתן הכרעת הדין, בשעה שהציבור טרם נחשף לשיקולים שהדריכו את הרכב

תרשים 7: הסיכוי לשנות דעת בעקבות הכרעת הדין בפרשת קצב ובפרשה היפותטית של נאשם בשוד

הוכחה אמפירית ראשונית להשפעת התקשורת על הציבור. רוב הציבור ראה, שמע וקרא עדויות ופרשנויות וקבע עמדה בדבר אשמתו או חפותו של הנאשם בשתי העבירות שעליהן נשאל בסקרים שערכנו, והבחין בין אשמות האונס למעשה המגונה.

הבולטות והייחוד של משפט קצב, מעמדו הציבורי של הנאשם וכמות דיווחי התקשורת לא אפשרו לרוב הציבור להישאר ניטרלי בשאלת אחריותו בפלילים. העניין היה "שיחת היום" במפגשים חברתיים רבים. אפשר להעריך שבמקרים "רגילים" וגם במקרים שבהם עומדים לדין אישי ציבור בכירים פחות, רוב הציבור אינו נוטה לקבוע עמדה וממתין להכרעת בית המשפט.

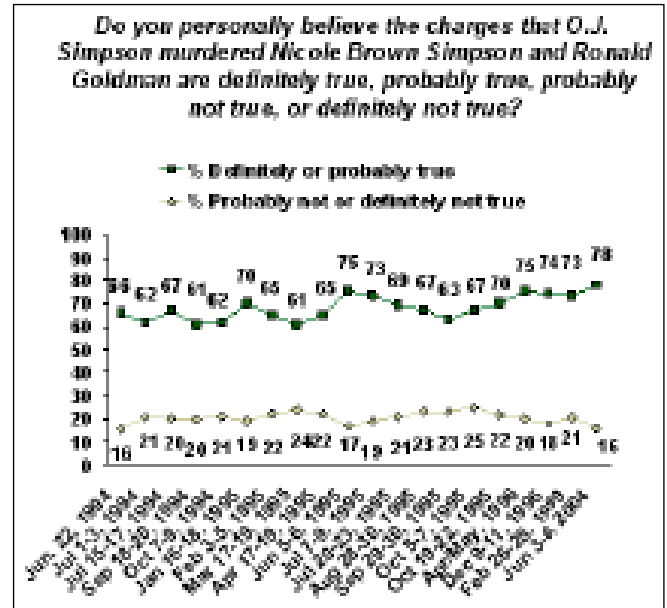
כפי שמראים הסקרים שערכנו, במקרה קצב רוב הציבור קבע עמדה. רוב הציבור, אך לא כל הציבור. כשליש מהנשאלים נמנעו מלהביע עמדה בנושא. נוסף על כך, אף על פי שמקובל לחשוב שבפרשת קצב ההשפעה הכללית של התקשורת נטתה בכיוון להאשמתו, שיעור לא זניח מאלה שקבעו עמדה (בין עשרים ל-25 אחוז) חשב שהנאשם אינו אשם. מסתבר גם שהשערת התגובה המגזרית, שלפיה נקבעות עמדות שונות במגזרים שונים, תקפה גם לגבי השפעת התקשורת על עמדות הציבור בישראל.

קשה, אם כן, לומר שעצם העובדה שרוב הציבור קבע את עמדתו לפני מתן הכרעת הדין היא ראיה מספיקה לכך שקצב נשפט על ידי התקשורת. קביעת העמדה מעידה על השפעתה של התקשורת. הציבור בחלקו הגדול התרשם ממה ששמע, ראה וקרא וקבע את עמדתו. חלק מהציבור עשוי לשנות את עמדתו לאור הכרעת הדין במשפט, אולם קשה להעריך את שיעור השינוי.

כאמור, המחקר האמפירי נערך לפני הכרעת הדין. שאלת השינוי בעמדות בעקבות הכרעת הדין היא היפותטית ונוגעת להשערת הלגיטימציה, המצפה מהציבור להתיישר עם הכרעות הדין בגלל מעמדו הרם של בית המשפט. סביר שמחקר שיתבצע לאחר הכרעת הדין יספק נתונים רלוונטיים על התנדדות בעמדות הציבור לאחר שבית המשפט יאמר את דברו. באותה עת אפשר יהיה לבדוק כיצד השפיעה הכרעת הדין על רמת האמון בבתי המשפט,⁵⁷ אם בכלל.

סוגיית ההשפעות של הכרעות דין על רמת האמון בבתי המשפט התחדדה בחודש יולי 2010. בצעד חריג פרסמה הנהלת בתי המשפט

תרשים 6: התוצאות של סקרי גאלופ בנושא אשמתו או חפותו של או.ג'יי. סימפסון

הראשון (המסומן בתרשים 7 כ"נאשם בשוד א") נתבקשו הנשאלים לתאר לעצמם מצב שבו לפני הכרעת הדין הם משוכנעים באשמת הנאשם אך בית המשפט מזכה אותו. בתרחיש השני ("נאשם בשוד ב") נאמר לנשאלים לתאר לעצמם שלפני הכרעת הדין הם חושבים שהנאשם אינו אשם אך בית המשפט מרשיעו. הנוסח המדויק של השאלות מוצג בנספח. מחצית ממשותפי המדגם ענו לתרחיש הראשון והמחצית השנייה ענתה לתרחיש השני. התוצאות (באחוזים) מוצגות בתרשים 7.

מניתוח נתוני התרשים אפשר להסיק שתי מסקנות עיקריות: (1) אין הבדל בין שני התרחישים שבסימולציה עם פרשת השוד היפותטית; (2) התוצאות האמפיריות אימתו את השערתנו: נמצא שבפרשות "רגילות" שיעור המוכנים לשנות דעתם בהתאם להכרעת בית המשפט הוא כפול מזה שהתקבל בסקרים בפרשת קצב (34 אחוז לעומת 17 אחוז).

יש להתייחס בזהירות לנתונים המתקבלים מדוגמה היפותטית. טבעי שבמקרה כזה הנשאלים יגידו לעצמם, בצדק, שלא כל הנתונים בידיהם. גם אם התרחיש הגדיר "מה הם חושבים" בפרשה, לא מן הנמנע שהם נוטים להשתכנע ביתר קלות מהכרעת הדין. אולם גם אם איננו סומכים לחלוטין על הערכים המספריים של הנתונים, כיוון התוצאות ברור: בפרשות "רגילות", אפילו חמורות, שיעור עניין ציבורי רב, רבים יותר מוכנים לשנות את דעתם בהתאם להכרעת בית המשפט מאשר בפרשות שבהן הועמדו לדין ידוענים.

מסקנות וכיווני מחשבה לעתיד

העובדה שלפני מתן הכרעת הדין רוב הציבור קבע עמדה בשאלת אשמתו או חפותו של נשיא המדינה לשעבר, משה קצב, משמשת

קל יותר לאדם מהציבור להצדיק לעצמו עמדה הנראית לו, גם אם היא מנוגדת להכרעת הדין. הגישה שלא תמיד יש "פתרון" נכון אחד מחלחלת גם למקרים שבהם הכרעת דין ניתנת בהרכב שופטים פה אחד.

סיכום הדיון על השפעת הסיקור התקשורתי על משפטי ידוענים בכלל ובמשפט קצב בפרט לא יהיה שלם ללא התייחסות לשתי הסוגיות המשפטיות שהוזכרו לעיל, ה"סוביידיזם" וה"הגנה מן הצדק" בגין סיקור תקשורתי. נראה שהעידן הנוכחי והעתיד יצדיקו מחשבות מחודשות בהיבטים מסוימים של נושאים אלה.

ניסיון השנים האחרונות מראה שעלינו להתרגל לעובדה ששתי תופעות שלובות זו בזו תתרחשנה מדי פעם: בין הנאשמים בעבירות פליליות חמורות יימצאו לעתים אישי ציבור בכירים. התקשורת תפרסם כל פרט, תעלה השערות, תראיין קרובים ורחוקים ועדים פוטנציאליים שיצבעו את הנאשם בצבעים קודרים. חלק מהפרטים שיפורסמו עשויים להתברר בבית המשפט כבלתי נכונים. הסיקור התקשורתי החודרני הוא עובדת חיים ויתעצם, כפי שאפשר להניח.⁶² בפרשת קצב נראה שנחצו "קווים אדומים" רבים, אולם קשה לומר שהפרסומים, לפחות בחלקם, נעשו במטרה להשפיע על ההליך המשפטי או על תוצאותיו, בניגוד לחוק האוסר פרסומים כאלה ("סוביידיזם").

העובדה שאין מעמידים לדין כלי התקשורת בעבירה של "סוביידיזם", כפי שציינו לעיל, אינה מונעת מההגנה לטעון שלנאשם נעשה עוול בגין "משפט על ידי התקשורת", תוך הסתמכות על פרסומים שונים, במטרה לבסס טענה לביטול כתב האישום בשל "הגנה מן הצדק". טענת הגנה זו טרם יושמה בבתי המשפט כעילה לביטול כתב אישום. בסיכומי התביעה בפרשת קצב נאמר ש"ההגנה הצהירה שבכוונתה לטעון להגנה מן הצדק", אך לא ביקשה לבטל את כתב האישום מטעם זה.

לטענה של "הגנה מן הצדק" ישנו פן נוסף הנוגע לעקרון שוויון הכול בפני החוק. סביר להניח שמשפטיהם של אישי ציבור בכירים ילווה תמיד בסיקור תקשורתי פולשני, אך סיקור תקשורתי כזה אינו רק מנת חלקם של נאשמים שהם אישי ציבור. סיקור כזה יכול להיות

הודעה ל"הבהרת עובדות המקרה" בפרשת דחיית הערעור על החלטת בית המשפט המחוזי להרשיע בהריגה את השוטר שחר מזרחי.⁵⁸ ההודעה שפורסמה על דעת נשיאת בית המשפט העליון, דורית ביניש, הדגישה ש"השיח התקשורתי פסח לחלוטין על תיאור עובדות האירוע, כפי שנקבעו בפסק דינו של בית המשפט המחוזי". ההודעה ציינה, בין היתר, שהשוטר ירה בגנג הרכב לאחר שזה ניסה להימלט ברכב ממוקם ביצוע העבירה, וכי השוטר הפר את הוראות הפתיחה באש של המשטרה עצמה, הקובעות כי הפתיחה באש חייבת להיות אמצעי אחרון בלבד.⁵⁹

הודעה זו היא חסרת תקדים ומעידה על התייחסות בית המשפט לביקורת הנמתחת עליו. התייחסות שיפוטית לשיח התקשורתי הובילה גם להסברת פסק דין בידי בית המשפט המחוזי שהכריע בעניינו של הנאשם סבאר קאשור והרשיעו בעבירת אונס.⁶⁰ גזר הדין, שדן את הנאשם ל-18 חודשי מאסר בפועל, עורר סערה ציבורית. נוכח הביקורת החריפה שנמתחה על השופטים בתקשורת, פרסמה הנחלת בתי המשפט הודעת הבהרה "בהמשך לפרסומים בנוגע לפסק הדין", שלפיה הרשעת הנאשם היא פרי הסדר טיעון שבו הודה הנאשם בעבירה לפי חוק העונשין, שלפיה "הבועל אישה בהסכמת האישה, שהושגה במרמה לגבי מיהות העושה או מהות המעשה", מבצע עבירה של אינוס שהעונש המרבי עליה הוא 16 שנות מאסר.⁶¹ אפשר להניח שבית המשפט יכריע את דינו של אדם על פי עוצמת הראיות שלפניו, אך הודעות אלה מראות שהוא קשוב לרחשי הציבור.

מחקר עתידי יוכל לספק נתונים על המגמות ועל כיווני ההשפעות. שאלה בעלת עניין ציבורי היא מה אפשר להסיק על השפעת התקשורת ועל האמון בבתי המשפט מהתשובות לשאלה "האם את/ה חושב/ת שתשנה דעתך לאחר מתן פסק הדין"? תוצאות הסקרים ברורות. בין אלה שקבעו עמדה לפני הכרעת הדין, רובם (כ-55 אחוז) חושבים שהכרעת הדין לא תשנה דעתם. רק כעשרים אחוז חושבים שיישנו את דעתם, ועוד כ-25 אחוז אינם יודעים. בהשוואה לסקרים שנערכו במהלך משפטו של סימפסון בארצות הברית, שהובאו לעיל, ברור שנוכחות הציבור הישראלי לשנות עמדה בעקבות הכרעת הדין ולקבל את פסיקת השופטים בעניין קצב, גבוהה מזו של הציבור האמריקני לקבל את פסיקת המושבעים. אפשר לשער שהעובדה שהשופטים בישראל הם אנשי מקצוע בעוד שהכרעת הדין בארצות הברית נקבעת בידי מושבעים, השפיעה.

אפשר לפרש את התוצאה שרק כעשרים אחוז מהנשאלים אמרו שישנו דעתם לאחר פרסום הכרעת הדין, אם בית המשפט יפסוק בניגוד לה, כהבעת אי אמון בהכרעה שיפוטית; אך לא ראוי למהר ולאמץ מסקנה זו. הזכרנו ששיקולי האוכלוסייה בקביעת אשמה של נאשם או חפותו אינם בהכרח זהים או דומים לאמות המידה המקצועיות המדריכות את השופטים. בפני השופט אין אלא מה שעניו ראות, והכרעתו נשענת על קריטריונים משפטיים. בצד זאת זיכוי שיסודו, למשל, בהתנהגות פגומה של רשויות החקירה או של התביעה ("הגנה מן הצדק") אינו בהכרח מקובל על הציבור, היכול לקבוע שהנאשם אשם.

זאת ואף זאת, העובדה שהכרעות דין בפלילים בעניין אשמה או חפות מתקבלות לא אחת בדעת רוב של שניים משלושה שופטים, נותנת לציבור תחושה (בצדק) שהכרעה שיפוטית אינה תמיד זו שאין בילתה, ושאפשריות החלטות מנוגדות בנושאים עובדתיים. לפיכך

כ־57 אחוז סבורים שלא ישנו את דעתם ואילו כרבע מהנשאלים השיבו שאינם יודעים אם ישנו את עמדתם. נראה שלא ראוי למהר ולהסיק מנתונים אלה כי אמון הציבורית במערכת המשפט קטן. כפי שהסברנו, הציבור מגבש את דעתו לפי אמות מידה שונות מאלה שעל פיהן מכריע בית המשפט בשאלות של אשמה או חפות. נראה שאין לצפות לתוצאות שיצביעו על מידת נכונות גבוהה יותר לשנות עמדה בעקבות הכרעת דין.

אחרית דבר – יום הדין

ב־30 בדצמבר 2010 פרסם בית המשפט המחוזי בתל-אביב את הכרעת הדין בעניינו של נשיא המדינה לשעבר משה קצב (תיק פשע חמור 1015/09 מדינת ישראל נגד משה קצב). השופטים ג'ורג' קרא (אב בית הדין), מרים סוקולוב ויהודית שבח הרשיעו פה אחד את הנאשם באישום הראשון בשתי עבירות אינוס, עבירה שעונשה המרבי 16 שנה, ובעבירת מעשה מגונה בכוח, שעונשה המרבי שבע שנים. באישום השני – בעבירת הטרדה מינית, שעונשה המרבי שנתיים מאסר; באישום השלישי – בעבירת מעשה מגונה; באישום הרביעי – בעבירת שיבוש מהלכי משפט, שעונשה המרבי שלוש שנים. הנאשם זוכה מעבירת הטרדת עד. עונשו אמור להיגזר במהלך החודשים ינואר ופברואר. בו ביום הנאשם הודיע שיערער על הרשעתו לבית המשפט העליון.

תחושות הציבור שבאו לידי ביטוי בסקרים שערכנו לפני הכרעת הדין תואמות אם כן את מה שלדעת השופטים הוכח במהלך המשפט מעל ספק סביר. כפועל יוצא מכך הקבוצה באוכלוסייה שצריכה להתלבט אם לשנות את דעתה בעקבות הכרעת הדין היא קבוצת מיעוט. סוגיית השפעת התקשורת על המשפט נדונה בהרחבה בהכרעת הדין, והטענה של "הגנה מן הצדק" בגין הסיקור התקשורתי נדחתה מכל וכול. להלן קטעים נבחרים מתקציר הכרעת הדין העוסקים בטענת הנאשם ל"הגנה מן הצדק":

טענתו של הנאשם בדבר דיבור בשני קולות הייתה זוכה לאוזן קשובה לו המדינה הייתה זו שחזרה בה מהסדר הטיעון, שאו אז יכול היה הנאשם לטעון שנפגעה יכולתו להוכיח את חפותו [...] בעניינו הדברים הפוכים. הנאשם הוא זה שהציע את הסדר הטיעון. המדינה התלבטה וקיבלה אותו [...] מסיכומי ההגנה עולה טענת הגנה חילופית ולפיה ייתכן אמנם כי נתקיימו יחסי מין בין הנאשם לבין המתלוננת, אולם הללו נתקיימו בהסכמה מלאה ללא שימוש בכוח. טענה זו אמנם לא באה מפי הנאשם עצמו [...] אלא בשורה על ידי סנגוריו לכל אורך המשפט ברמזים, מקצתם דקים ומקצתם עבים שלעתים ניתן היה להבחין בהם רק בדיעבד, הגם שסביר להניח שנשתלו מתוך מחשבה תחילה. מיהו, אפוא, הדובר בשני קולות? אנו דוחים את טענת הנאשם לפיה יש לבטל את כתב האישום נגדו מטעמים של הגנה מן הצדק.⁶⁹

למחרת הכרעת הדין, רוב מוחלט של מאמרי הפרשנות הדגיש את החיוב בהרשעה כסימן לאי-תלותה של מערכת המשפט וכנקודת מפנה בהתייחסותה של החברה בכלל ושל בתי המשפט בפרט לבעלי שררה המטרידים מינית את הנתונות למרותם (ראו לדוגמה את המאמר במסגרת שלהלן).

אלא שבתוך הפרשנויות המשבחות את הכרעת הדין היו דעות מיעוט שטענו כי ייתכן שהכרעת הדין הושפעה מהסיקור התקשורתי וכי יש להטיל ספק אם האשמה הוכחה מעל לספק סביר. כזה היה מאמר שהופיע למחרת הכרעת הדין והסתיים במילים "קיווינו למשפט.

גם מנת חלקם של נאשמים שאינם יודעים, אך הרקע האישי שלהם ונסיבות המקרה הספציפי מובילים לסיקור חריג, כמו, למשל, פרשת משפטו של רומן זדורוב.⁶³ אך טענה של "הגנה מן הצדק" מועלית כמעט לחלוטין (או אולי לחלוטין) במשפטיהם של אישי ציבור בכירים. מסתבר שגם חלק מהשופטים מודעים לקשר בין מעמד הנאשמים לבקשה לביטול כתב האישום בטענה של "הגנה מן הצדק". שופט בבית המשפט השלום בירושלים כתב:

המציאות גם מלמדת שטענת ההגנה מן הצדק מועלית דווקא על ידי אלו הרחוקים מלהיות חלשים ומדוכאים. טענת הגנה מן הצדק הועלתה לא פחות ולא יותר מאשר במשפט 'הבנקאים'.⁶⁴ תהיה דעתנו האישית אשר תהיה על משפט זה ועל תוצאותיו, אין חולק כי הנאשמים בו היו רחוקים מאוד מלהיות שייכים לחלק החלש של האוכלוסייה. האם דווקא מגזר זה של הנאשמים הוא זה שצריך הגנה ייחודית של הגנה מן הצדק?⁶⁵

באילו מידה מושפעים השופטים מהסיקור התקשורתי? לשאלה זו יכולים להשיב בוודאות רק השופטים עצמם. מן הסתם גם בין דעותיהם יימצאו ניגודים. בכל מקרה, לפי תוצאות המחקר הנוכחי ("הסקר המורחב") נראה שהציבור שם את מבטחו בשופטים שישפטו לפי הראיות. בין הנשאלים שהביעו דעה, רק 38 אחוז סבורים שהסיקור התקשורתי השפיע "במידה רבה או רבה מאוד" על השופטים, ו־62 אחוז סבורים שהוא השפיע על חבריהם שאינם שופטים.

הטענה של "הגנה מן הצדק" בגלל הסיקור התקשורתי מושמעת כרגיל בידי הסנגוריה, אך מסתבר שלא רק התקשורת עשויה לנסות להשפיע על דעת הקהל ואולי לא רק עליה. עם פרסום קטעים מסיכומי הצדדים, אמר אחד מסנגוריו של משה קצב כי "כמעט לא מצאתי אדם שחשוב שקצב אנס מישהי [...] גדולים וקטנים, צעירים וצעירות, אף אחד לא מאמין שהוא אנס [...] מדהים כמה יש לציבור חושים חדים".⁶⁶ נדמה שאמירה זו היא דוגמה מצוינת לכך שמדגם בין הקרובים לנו עשוי להיות מוטה. בסקרים שערכנו, בין אלה שהביעו דעה השיבו למעלה משבעים אחוז שלדעתם יש להרשיע את הנשיא לשעבר, משה קצב, בעבירת אונס.

סנגוריו של קצב אינם היחידים שניהלו מערכה ציבורית בצד המערכה המשפטית. מחקר שנערך לאחרונה בנושא הקשר שבין מערכת המשפט לתקשורת,⁶⁷ מצביע על כך שעורכי הדין הפליליים בישראל מייחדים יותר ויותר מזמנם לפעילות תקשורתית בשל החשיבות שהם מייחסים למשפט בזירה הציבורית. לטענת החוקרות שערכו את המחקר, כיוון שעורכי הדין הפליליים מאמינים בהשפעת החומרים המתפרסמים בתקשורת על דעת הקהל ודרכה על ההליך המשפטי, הם מעבירים לתקשורת מידע שנועד להשפיע על טון הסיקור ועל הדגשת נושאים חשובים לקידום האינטרסים של לקוחותיהם.

מנגד, מחקר שביקש לבחון את השינויים שחלו בתפיסת התקשורת של שופטים בישראל, מראה ששופטים מסויגים, בדרך כלל, מסיקור המשפט בתקשורת הישראלית.⁶⁸ הם סבורים שטעויות בדיווח ואי דיוקים פוגעים בהבנת הציבור את ההליכים המשפטיים וגורמים לירידה באמון הציבור במערכת.

תוצאות מחקרנו מצביעות על כך שרוב הציבור קבע את דעתו בשאלת אשמתו או חפותו של הנשיא לשעבר בהשפעת פרסומי התקשורת. רוב הציבור אינו סובר שהסיקור התקשורתי בפרשת קצב היה מוטה או מגמתי. רק כעשרים אחוז מהנשאלים ישנו את דעתם בעקבות הכרעת הדין, אם זו תהיה מנוגדת לעמדתם קודם לכן.

התפלגויות הדעות שנמצאו בסקרים תישארנה ללא שינוי גם לאחר שהשופטים יאמרו את דברם. ואכן ערכנו סקר נוסף כזה. התשאול החל יומיים לאחר הכרעת הדין וכלל 955 נשאלים.⁷¹

ממצאי הסקר מצביעים על הסכמה עם פסק הדין ועל רמת אמון גבוהה בבית המשפט. יתר על כן, הם מורים שהכרעת הדין שכנעה אנשים נוספים באשמתו של הנשיא לשעבר. 77 אחוז הסכימו עם פסק הדין, לעומת 51 אחוז שחשבו לפני הכרעת הדין שיש להרשיע את מר קצב באונס ו-61 אחוז שחשבו שיש להרשיעו בעבירת מין שאיננה אונס. בין אלה שקבעו עמדה (בהשמטת המשיבים "לא יודע"), תשעים אחוז מסכימים עם פסק הדין.

חלק מהמשיבים ציינו שלפני הכרעת הדין לא היו משוכנעים שיש להרשיע. כך, רק 58 אחוז מכלל המדגם בסקר הנוכחי אמרו שלפני הכרעת הדין חשבו שיש להרשיע באונס, ו-69 אחוז אמרו שלפני הכרעת הדין חשבו שיש להרשיע בעבירת מין שאיננה אונס. בהתאם לצפוי לפי הספרות המקצועית, התגלתה גם מין "אלטלנה" בדעות, כאשר אחוזים מעטים (כשבעה אחוזים), המסכימים כעת עם פסק הדין, נוטים לשנות רטרואקטיבית את דעתם ולציין שגם קודם חשבו שיש להרשיע.

שאלה נוספת התייחסה לטענה שהכרעת הדין הושפעה מהתקשורת ולא מהראיות והעדויות. המשיבים לא הסכימו עם הטענה. רובם (73 אחוז מול 19 אחוז) סבר שבית המשפט הגיע להכרעת הדין על סמך הראיות. רק 19 אחוז סברו שהכרעת הדין הושפעה מן התקשורת.

יש חשש שזכינו למשפח". הכותב הלין על השפעת התקשורת וסבר ש"הודאה בהשפעת התקשורת יכולה לנטרל אותה. הכחשה טוטלית דווקא מעידה על ההשפעה". ובאשר לסקרי דעת הקהל, הרי לטענת הכותב, "כל סקר דעת קהל מאותם הימים (שנת 2006) היה מגלה אהדה גדולה יותר להמון הרשע".⁷⁰ למחרת, בעקבות "אינספור תגובות", הוסיף הכותב באינטרנט "אחרית דבר" ובה ציין ש"לא הסביר את עצמו", ושבין גרסתו של קצב ובין דברי המתלוננות הוא "מאמין למתלוננות", והוסיף השערה חדשה בעניין השפעת התקשורת. לדעתו, גם אם השופטים עשו מלאכתם נאמנה וגם אם הנאשם לא "נשפט על ידי התקשורת", השפעתה של התקשורת התבטאה ב"מחיקת הספקות" כאשר היו כאלה. התוצאה היא "סימני שאלה" על התוצאה השיפוטית.

כמובן אין דרך למדוד השפעה כזאת, אם בכלל היא קיימת. אלא שגם בהנחה שקיימת השפעה בלתי מוכחת, מהו הפתרון? האם כאשר קיימים ספקות שעשויים להיות מוכרעים על ידי במהלך המשפט, הפתרון הרצוי הוא להימנע מהבאה לדין של אישי ציבור וידוענים אחרים המואשמים בפלילים? או שמא נכון יותר להכיר בכך שייכתן שישנן השפעות שונות (כפי שנכתב בהכרעת הדין) ולהמשיך במלאכת השיפוט הנאמנה? כי הרי פרטי האשמתם יידונו בהרחבה בתקשורת, ולפי דברי הכותב דינו של הדיין הציבורי הוא "למחוק ספקות", ואז יתעורר ספק אם הצדק ייעשה. ל"הגנה מן הצדק" מסוג זה, לאנשי שררה בלבד, עשויות להיות השלכות מהותיות על השוויון בפני החוק. הדגשנו שהמחקר נערך לפני הכרעת הדין, ורצוי לבדוק אם

שתי דליקות ליוו את שלהי השנה האזרחית היוצאת. האחת – הדליקה בלב הכרמל, השנייה – הדליקה בלב הדמוקרטיה הישראלית. העבירות שבהן הורשע אתמול, פה אחד, נשיא המדינה לשעבר משה קצב – שתי עבירות אינוס, עבירת מעשה מגונה בכוח, מעשה מגונה והטרדה מינית, אמורות להטריד כל אזרח בישראל. הן מהוות דקירה בלב לבו של שלטון החוק, שנשיא המדינה מסמל אותו ואמור להגן עליו.

ההרשעה כואבת לכל מי שמאמין, כפי שאמור להאמין הציבור ברובו, שהשופטים המקצועיים – ג'ורג' קרא, מרים סוקולוב ויהודית שבח – עשו את מלאכתם ופעלו במיטב שיקול הדעת והיכולת לנתח ראיות אלה מול אלה.

הכרעת הדין אינה מותירה מקום לספק כלשהו שהתעורר בלב השופטים. כדבריהם, מלאכתם לא הייתה קשה כלל "לאור שפע החיזוקים מצד אחד ושפע השקרים וחצאי האמיתות מצד שני". השופטים מצאו את עדותה של א' ממשרד התיירות "מהימנה לחלוטין", מה גם שדבריה, רובם ככולם, נתמכו בעדויות חיצוניות, שלקיום חלק מהן היא לא הייתה מודעת כלל. את עדותה של הנאשם מצאו השופטים כבלתי כנה ו"זרועה בשקרים קטנים או גדולים", שהצטיינה לכל אורכה במניפולטיביות ובהעלמת מידע. קביעות נחרצות אלה (בעמוד 15 בתקציר שהכינו השופטים) הן החמורות מכולן. הצבתו של נשיא כשקרן עז-מצח היא נקודת שפל בהוויה הישראלית. הרשעתו הנלווית של קצב בעבירת שיבוש מהלכי משפט היא קשה ומקוממת בהיותה חותרת תחת היסודות של מבנה השלטון ויסודות המשטר. גם זיכוי מעבירת הטרדת עד מהווה לעג לרש.

הכרעת הדין מצטיינת בנחרצות מוחלטת ובדחיית כל טענותיו של קצב, אחת לאחת. זאת תוך כדי תמיכה וחיזוק בעדותה של א' ממשרד התיירות וקבלת הסבריה וטענותיה, חרף חזרתה לעבודתה בבית הנשיא לאחר מקרי האונס. ניתן להניח שנוסח הכרעת הדין מהווה תשתית חזקה לערעור מצד הנאשם בבית המשפט העליון, וזאת לאחר שייחרץ עונשו.

היועץ המשפטי לשעבר, מני מזוז, שהחליט על הגשת כתב האישום, והפרקליטים רונית עמיאל, נסים מרום ומיטל אילן יצאו כשידם על העליונה בכל דבר ובכל עבירה שבה האשימו. כך גם שוויון הכול בפני החוק. רק מוסד הנשיאות הישראלי נתבייש. מה שנכתב בכתב האישום הוכח מעל לכל ספק סביר, למעשה מעל כל ספק שהוא, לדעת השופטים. טענות ההגנה נמצאו חסרות תשתית. לפנינו מאתמול נשיא מורשע הנושא עמו קלון חמור, בכפוף לערעור, שכתב פרק מביש בספר הדמוקרטיה הישראלית.

זאב סגל, "דליקה בלב הדמוקרטיה", הארץ, 31.12.2010

נספח – תוצאות "הסקר המורחב"

באופן כללי, באיזו מידה יש לך אמון בתקשורת הישראלית "הקלאסית" (הטלוויזיה, הרדיו והעיתונות) ובמערכת בתי המשפט:

לא יודע	במידה רבה או רבה מאוד	במידה בינונית	במידה מועטה או מועטה מאוד	
1%	34%	42%	24%	רמת האמון בתקשורת
0%	39%	31%	30%	רמת האמון בבתי המשפט

באופן כללי, כשאתה חושב על התקשורת הישראלית – הטלוויזיה, הרדיו והעיתונות – והאופן בו היא סוקרת נושאים שונים, באיזו מידה אתה חושב שהתקשורת:

סיקור בפרשת קצב			תקשורת			
במידה רבה או רבה מאוד	במידה בינונית	במידה מועטה או מועטה מאוד	במידה רבה או רבה מאוד	במידה בינונית	במידה מועטה או מועטה מאוד	
33%	34%	29%	20%	45%	35%	הוגנת
27%	36%	33%	15%	38%	46%	מאוזנת
31%	36%	25%	23%	46%	30%	מדויקת
33%	33%	26%	27%	42%	30%	אמינה
52%	27%	17%	61%	26%	12%	מאפשרת להבין את הנושא

באיזו מידה אתה מסכים או לא מסכים עם כל אחד מההמשפטים הבאים לגבי הסיקור התקשורתי של המשפטים של אנשי ציבור מפורסמים:

לא יודע	לא כל כך או בכלל לא מסכים	באמצע	מסכים או מסכים מאוד	
5%	62%	22%	11%	מושפע מהאינטרסים הכלכליים של בעלי ההון בישראל
4%	55%	25%	16%	מתמקד בסיפורים אישיים סנסציוניים ולא מסביר את העובדות

במשפט קצב, לפי דעתך, באיזו מידה החברים שלך הושפעו מהסיקור התקשורתי כאשר קבעו עמדה האם קצב אשם או לא אשם? באיזו מידה, לפי דעתך הרכב השופטים יושפע מהסיקור התקשורתי?

לא יודע	במידה רבה או רבה מאוד	במידה בינונית	במידה מועטה או מועטה מאוד	
7%	58%	22%	13%	השפעה על החברים
11%	34%	21%	34%	השפעה על השופטים

במשפטו של קצב, ללא קשר למה שיחליט בית המשפט – האם לדעתך יש או אין להרשיע אותו באונס? יש להרשיע אותו בעבירת מין שאיננה אונס, כמו מעשה מגונה בכוח או הטרדה מינית?

בעבירת מין שאיננה אונס	באונס	
14%	15%	חושב שאין להרשיע
57%	46%	חושב שיש להרשיע
29%	39%	לא יודע

אם בית המשפט יפסוק בניגוד לדעתך – האם את/ה חושב שתשנה את דעתך בעניין אשמתו או חפותו של הנשיא לשעבר קצב?

17%	אני חושב שאשנה דעתי
57%	אני חושב שלא אשנה דעתי
26%	לא יודע

נדמיין לרגע מקרה אחר, שונה לחלוטין. קראת בעיתון, שמעת ברדיו וראית בטלוויזיה דיווח על מקרה שוד שקרה בצפון הארץ. הנאשם מכחיש אך המשטרה והפרקליטות טוענים שנסיונות המקרה מצביעות על כך שהנאשם אכן ביצע את השוד. את/ה שוקל/ת את כל הדיווחים ו:

תנאי א. – מחצית המדגם: מגיע/ה למסקנה שהשתכנעת שהנאשם אכן ביצע את השוד. כעת, נדמיין שהתקיים המשפט, ובית המשפט פוסק שהוא מזכה את הנאשם. האם לדעתך במקרה זה תשנה את דעתך ותחשוב בלבך שכנראה הנאשם זכאי?

תנאי ב. – מחצית המדגם: מגיע/ה למסקנה שאתה לגמרי לא משוכנע שהנאשם אכן ביצע את השוד. בעצם אתה די בטוח שהוא לא אשם. כעת, נדמיין שהתקיים המשפט ובית המשפט פוסק שהנאשם אשם. האם לדעתך במקרה זה תשנה את דעתך ותחשוב בלבך שכנראה הנאשם זכאי?

תנאי א'	תנאי ב'	
35%	33%	אני חושב שאשנה דעתי
43%	45%	אני חושב שלא אשנה דעתי
22%	22%	לא יודע

באינו מידה, אם בכלל, אתה:

לא יודע	כל יום או מספר פעמים ביום	בין 2-6 פעמים בשבוע	בכלל לא או כפעם בשבוע	
1%	34%	35%	30%	צופה בחדשות ותכניות אקטואליה בטלוויזיה
1%	34%	30%	36%	מאזין לחדשות ותכניות אקטואליה ברדיו
0%	35%	29%	36%	קורא חדשות בעיתונים
0%	60%	28%	12%	קורא מידע חדשותי באתרי חדשות באינטרנט

אפשר יהיה לפנות לבית המשפט ולבקש להתיר את פרסום הפרוטוקולים של העדויות. בית המשפט אמור לשקול מחדש את הנושא במציאת איזון מתאים בין זכות הציבור לדעת לבין שיקול ההגנה על מתלוננות בעבירות מין.
 3 חדשות וואלה! מיום 30.6.2007 ראו: <http://news.walla.co.il/?w=22/1129894/@/@/item/printer>
 4 D. Goldberg, G. Sutter and I. Waldan (eds.), *Media Law and Practice*, New York 2009, p. 98.
 5 ראו ת' זרחין, "לדור: יש לנו מעידות, אך התקשורת מנפחת אותן", *הארץ*, 19.7.2010, עמ' 7.
 6 M. McCombs and D. Shaw, "The Agenda-Setting Function of Mass Media", *Public Opinion Quarterly*, 36 (1972), pp.176-187.
 7 P. Messaris and L. Abraham, "The Role of Images in Framing News Stories", in S. Reese et al. (eds.), *Framing Public Life*, London 2001, pp. 215-225; D. Scheufele and D. Tewksbury, "Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models", *Journal of Communication*, 57(1) (2007), pp. 9-20.
 8 H.-B. Brosius and P. Eps, "Prototyping through Key Events,"

הערות

המחברים מודים לד"ר נורית גוטמן, ראש החוג לתקשורת ומנהלת מכון הרצוג לתקשורת חברה ופוליטיקה באוניברסיטת תל-אביב ולמר אברהם אסף, יו"ר מועצת המנהלים של חברת אמנת, על סיועם ועידודם.
 1 ע"פ 5461/06 **מדינת ישראל נ' רמון** (2007) – בית המשפט השלום בתל-אביב-יפו. לא הוגש ערעור על ההרשעה. בג"צ לא התערב במינויו של רמון לאחר ההרשעה כשר בממשלה. ראו בג"צ 5853/07 **אמונה נ' ראש הממשלה** (2007). מבקר המדינה הצביע בהקשר לפרשת רמון על "רשלנות ממשית" של בעלי תפקידים בכירים במשטרה ובפרקליטות שגרמה לאי העברת תוצרי האזנות סתר במועד הראוי לידי ההגנה. ראו חוות דעת מבקר המדינה בנושא **האזנות סתר בחקירות פליליות** (2010).
 2 בית המשפט החליט שלא להתיר פרסום מהדיון המשפטי, להוציא נאומי פתיחה וכמה עדויות טכניות מכוח סמכותו לפי סעיף 70 (א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד – 1984. בית המשפט העליון דחה את הערעור בינואר 2010. ראו בש"פ (בקשות שונות פלילי) 8773/09 **ידיעות אחרונות בע"מ נ' מדינת ישראל** (2010). בית המשפט ציין כי החלטתו מתייחסת ל"נקודת הזמן בה מצוי ההליך", כלומר עת ניהול המשפט. לאחר פרסום פסק הדין

- השופטים שישבו לדין, שהנאשם הוא שרצה את הנערה. הפרסומים בתקשורת קיבלו רובם את הכרעת בית המשפט כמשקפת את פני הדברים. עם זאת נשמעה דעה של פרופסור למשפט פלילי שטען שפסק הדין אינו משקף את שאלת זדורוב הוכחה מעבר לספק סביר. ראו ב' סנג'רו, "האומנם זדורוב אשם?", **הארץ**, 26.10.2010, עמ' 4. בתגובה על מאמר זה טענה עורכת הדין שניהלה את התיק כחלק מצוות התביעה שפסק הדין מבוסס כראוי. ראו ש' ענבר, "אשם בלא ספק", **הארץ**, 2.11.2010, עמ' 4. לגבי עמדות בפרסומים בתקשורת בשאלת אשמת זדורוב ראו ש' מקובר-בליקוב, "לשחוט אותו", **מעריב** מוספח, 17.9.2010, עמ' 8. באוקטובר 2010 הגיש זדורוב ערעור על הרשעתו לבית המשפט העליון.
- 30 **תקנון האתיקה של העיתונות**, <http://www.moaza.co.il/BRPortal/br/P102.jsp?arc=26627>. ראו בהקשר זה מ' רונן, **אתיקה עיתונאית**, תל-אביב 1998, עמ' 302-311. באתר מועצת העיתונות אין למצוא פסקי דין של בתי הדין לאתיקה של המועצה שבהם נידונה עבירת ה"סוביידיזם". מר אריק בכר, מזכ"ל מועצת העיתונות, ערך לבקשתנו בדיקה מיוחדת שהעלתה כי ב"16 השנים האחרונות לא נדונו תלונות בנושא זה.
- 31 ראו <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3308516,00.html>.
- 32 חברת הכנסת שלי יחימוביץ' (עבודה) בעקבות פגישה עם א' מבית הנשיא: "מעדותה עולה באופן ברור, שאין מדובר במקרה של תחום אפור, אלא בתיאור של אונס תחת הפעלת אלימות וכוח. מדובר בשורה של עבירות מין חמורות" <http://www.haaretz.co.il/hasite/pages/ShArtPE.jhtml?itassID=0&emNo=754853&contrassID=2&subContrassID=1&sbSubContrassID=0>.
- 33 ראו <http://www.haaretz.co.il/hasite/pages/817256.html>.
- 34 ראו <http://www.haaretz.co.il/hasite/pages/957815.html>.
- 35 ראו בג"צ 5699/07 פלונית א' נ' היועץ המשפטי לממשלה (2008).
- 36 כדברי קצב, "החלטתי לבטל את הסכם הטעון כי אני רוצה להיאבק על חפתי [...] אני רוצה לשים סוף לרדיפה, החלטתי ללכת בדרך הקשה. אני רוצה להיאבק כדי שהאמת תצא לאור. אני יודע מה המשמעויות ומה ההשלכות". ראו <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3528954,00.html>.
- 37 הסקירה הרבה של פרשת קצב, ראו את ספרו המקיף של המשפט והעיתונאי י' יועז, **תיק קצב: מאחורי הקלעים בפרשת החשדות נגד נשיא המדינה לשעבר**, בני ברק 2010. ספר זה פורסם בחודש יולי 2010, בטרם מתן הכרעת הדין במשפט קצב. הספר, בן 583 עמ', מסתמך על ראיונות אישיים עם המעורבים בפרשה וכולל מסמכים חסויים, עדויות וחומרי חקירה משטרתיים.
- 38 תפ"ח (תיק פלילי פשע חמור) 1015/09 גלובס פבלישר עתונות (1983) בע"מ נ' מדינת ישראל (2010).
- 39 הסקר הטלפוני נערך בידי מכון דיאלוג באדיבותו של מר אברהם אסף, יו"ר מועצת המנהלים של חברת אמנת.
- 40 הסקרים באמצעות האינטרנט בוצעו בידי חברת פרויקט המדגם באדיבות מכון הרצוג לתקשורת חברה ופוליטיקה בפקולטה למדעי החברה באוניברסיטת תל-אביב, בראשותה של נורית גוטמן.
- 41 *Miss Lewinsky*, נשיא ארצות הברית, ביל קלינטון במסיבת עיתונאים מהבית הלבן, ב"1.1998.
- 42 השאלון בסקר של מכון גאלופ כלל הסבר של תחילת תהליך ההדחה בבית הנבחרים (מושג ה"impeachment" כדלקמן: "כפי שאולי ידוע לך, הדחת נשיא מכהן מתבצעת בקונגרס בשני שלבים. בשלב הראשון, בית הנבחרים חייב להצביע בשאלה האם קיימות ראיות מספיקות כדי להאשים את הנשיא ולהביאו לדין בפני הסנאט. זוהי תחילת הליך ההדחה. לאחר מכן על הסנאט להצביע האם להפסיק את כהונתו של הנשיא".
- 43 בפסקית בית המשפט העליון נאמר שהנשיא "מגלם באישיותו את המדינה עצמה". ראו דיון נוסף, 13/60 היועץ המשפטי לממשלה נ' מתאנה, פ"ד טז 465, 430. ראו גם ז' סגל, **דמוקרטיה ישראלית: עיקרים חוקתיים במשטר**
- European Journal of Communication*, 10(3) (1995), pp. 391-412; C. Paterson, "Global Television News Services", in A. Sreberny-Mohammadi et al. (eds.), *Media in Global Context*, New York, Arnold, 1997, pp. 131-160.
- 9 J. McManus, *Market-driven Journalism*, London 1994; D. Underwood, "Market Research and the Audience for Political News", in D.A. Graber, D. McQuail and P. Norris (eds.), *The Politics of News, the News of Politics*, Washington, DC 1998, pp. 171-192.
- 10 ת' בלס, **קריטריונים מקצועיים של עורכי חדשות ותוכניות אקטואליה בטלוויזיה מול ציפיות הצופים וצרכיהם**, עבודת דוקטור, רמת גן, אוניברסיטת בראיילן, 2002.
- 11 S. Chermak, "Predicting Crime Story Salience: The Effects of Crime, Victim and Defendant Characteristics", *Journal of Criminal Justice*, 26(1), January-February (1998), pp. 61-70.
- 12 www.haaretz.co.il/hasite/pages/1069399.html
- 13 א' אריאן ואחרים, **מדד הדמוקרטיה הישראלית 2010: ערכים דמוקרטיים בישראל הלכה למעשה**, ירושלים, המכון הישראלי לדמוקרטיה ומכון גוטמן, נובמבר 2010.
- 14 בסקרים של מוסד שמואל נאמן מהסניפון החוקרים מצאו שמדד האמון בתקשורת נשאר יחסית יציב בשנים 2003, 2006 ו-2009 ברמה של כארבעים בסקלה מ"1 עד 100. ראו א' יער ו' אלקעי, **אמון במוסדות וגאווה בהישגיה של ישראל בעשור הראשון של שנות האלפיים**, חיפה 2010, עמ' 4.
- 15 לסקירה מקיפה של הנושא ראו ז' סגל, **חופש העיתונות בין מיתוס למציאות**, תל-אביב 1996, עמ' 141-209.
- 16 ראו חוק בתי המשפט (תיקון מס' 32), התשס"ב-2002.
- 17 ראו ס' 71 בחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד - 1984.
- 18 ראו הנחיות לתובעים בנושא העמדה לדין בעבירת ה"סוביידיזם": הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, מס' הנחיה 4.1102 (א51.051).
- 19 <http://www.haaretz.co.il/hasite/pages/1099266.html>. דברי השופטת ברכה אופיר-תום בראיון לת' זרחין, **הארץ**, 10.7.2009.
- 20 א' בנדור וז' סגל, **עושה הכובעים: דין ודברים עם אהרן ברק**, אור יהודה 2009.
- 21 שם, עמ' 203.
- 22 ראו הערה 3 לעיל.
- 23 לדיון מקיף בנושא ה"הגנה מן הצדק" ראו פסק הדין בעניינו של צחי הנגבי, ת"פ (תיק פלילי) 4036/06 מדינת ישראל נגד צחי הנגבי ואחרים (2010). פסק הדין ניתן בהרכב של שלושה שופטים בבית המשפט השלום בירושלים ב"13.07.2010. וכן מאמריהם של ז' סגל וא' זמיר, "הגנות מן הצדק כיסוד לביטול אישום: על קו התפר בין המשפט הפלילי למשפט הציבורי", **הפרקליט**, מז (תשס"ד-2003); ה"נל", "הגנה מן הצדק באור סדר הדין הפלילי: סדר חדש של הגינות משפטית", בתוך: ד' ארד-אילון ואחרים (עורכים), **ספר דיורד ויגור: על משפט פלילי ואתיקה**, תל-אביב 2009, עמ' 231.
- 24 ראו לעיל הערה מס' 1.
- 25 ראו **פסקאות 96, 97** לפסק הדין.
- 26 ראו דיווח של נ' שרייט, **גלובס**, 2.6.2009.
- 27 ע"פ 071933/06 קלגסבלד נ' מדינת ישראל (2007).
- 28 לייחוד דעת המיעוט ראו ז' סגל, "דעת המיעוט: עילה להקל בעונש", **הארץ**, 9.2.2007.
- 29 תיק פ"ח (פשע חמור) 502/07 מדינת ישראל נ' זדורוב (2010). פסק הדין בבית המשפט המחוזי בנצרת ניתן ב"14.9.2010 והשתרע על פני 450 עמ'. ראו להלן גם הערה 63 והטקסט הצמוד לה. פרשת זדורוב לוותה בפרסומים בכלי התקשורת ובתחקירים ועוררה סערה ציבורית. משפט הרצח התנהל כארבע שנים, ובסופו קבע בית המשפט בנצרת פה אחד על דעת שלושת

- the U.S. Supreme Court: A New Look at the Impact of Court Decisions", *The Social Science Journal*, 45 (March 2008), pp. 28-47.
- 58 ע"פ 8133/09 מזורחי נ' מדינת ישראל (2010). פסק הדין ניתן ב-21.7.2010 בהרכב נשיאת בית המשפט העליון דורית ביניש והשופטים אשר גרוניס ומרים נאור.
- 59 ההודעה, על פני עמוד אחד, נשלחה בידי עו"ד אילת פילו, דוברת מערכת בתי המשפט, אל תא כתבי המשפט המסקרים את בית המשפט העליון. ראו הודעה מס' 10821510 מיום 22.7.2010.
- 60 תפ"ח (תיק פשע חמור) 561/08 מדינת ישראל נ' קאשור (2010). פסק הדין ניתן בהרכב השופטים צבי סגל, משה דרורי ויורם נועם, בבית המשפט המחוזי בירושלים, ביום 19.7.2010.
- 61 הודעה מס' 10838210 מאת דוברת מערכת בתי המשפט, עו"ד אילת פילו, שנשלחה אל תא כתבי המשפט המסקרים את בית המשפט המחוזי בירושלים, ביום 22.7.2010. ב-3.8.2010 החליט בית המשפט העליון כי יעוכב ביצועו של עונש המאסר שהוטל בבית המשפט המחוזי עד להכרעה בערעור. השופט אשר גרוניס הבהיר כי "נסיבות העניין [...] הינן יוצאות דופן" וכי "אין לשלול את האפשרות שערכאת הערעור תקבל בעונשו של המבקש". ראו ע"פ 5734/40 קאשור נ' מדינת ישראל.
- 62 לדיון כללי ראו מ' בירנהק, מרחב פרטי: הזכות לפרטיות בין משפט לטכנולוגיה, רמת גן תרע"א (2010).
- 63 תיק פ"ח (פשע חמור) 502/07 מדינת ישראל נ' זדורוב (2010).
- 64 משפט הבנקאים: ע"פ 2910/94 יפת ואח' נ. מדינת ישראל פ"ד (נ2).
- 65 ת"פ 003047/03 מדינת ישראל נ' אבי מזורחי (2010).
- 66 ראו ראיון של ת' זרחין עם עו"ד ציון אמיר, הארץ, 19.8.2010, חלק ב, עמ' 2.
- 67 ע' פלג ור' בוגוש, "הפרקליט כדובר: השינוי ביחסם של עורכי הדין העוסקים בפלילים לתקשורת בישראל", *המשפט*, טו(1) (תש"ע), עמ' 111, 153, 157.
- 68 ע' פלג ור' בוגוש, "הגלימה השחורה והעיתונות הצהובה: יחסם של השופטים אל התקשורת בישראל", *מסגרות מדיה*, 5 (קיץ 2010), עמ' 25, 27-28, 41.
- 69 תקציר הכרעת הדין נכתב בידי השופטים עצמם ומציג את תמצית האישומים, העובדות והמסקנות המשפטיות. תקציר זה בלבד נמסר לפרסום ביום הכרעת הדין עצמו. הכרעת הדין עצמה, האוחזת מאות עמודים, לא התפרסמה ונראה שתתפרסם בחודש ינואר 2011, כולל אולי את הפרוטוקולים של העדויות, או חלקן, שנשמעו במשפט. לקריאה ברוח זו ראו ז' סגל, "לפרסם את הפרוטוקולים", *הארץ*, 3.1.2011, עמ' 10. התקציר משתרע על פני 29 עמוד וניתן לעיון באתר בתי המשפט www.court.gov.il. לנוסח הכרעת הדין, ראו גם מעריב, מוסף מיוחד, 31.12.2010.
- 70 ראו ב' ימיני, "ביזיון משפטי", *מעריב* סופשבוע, 31.11.2010, עמ' 7.
- 71 הסקר בוצע על ידי מכון "פרויקט המדגם", בהנהלתו של ד"ר אריאל איילון.
- מדינת ישראל, תל-אביב 1988, עמ' 182.
- 44 סקר ABCNEWS/Washington Post שנערך כסקר טלפוני בין 11 ל-15 בינואר 2001, בקרב מדגם מקרי של 1,513 משיבים.
- 45 סקר CNN/USA Today/Gallup שנערך כסקר טלפוני ב-10 בדצמבר 1998 בקרב מדגם מקרי שמנה 550 משיבים.
- 46 ראו הערה 42 דלעיל.
- 47 G. Langer, "Poll: Good Job by the Bad-Boy President: Clinton Legacy Shows Wide Split along Professional, Personal Lines" (2001). http://abcnews.go.com/sections/politics/dailynews/poll_clintonlegacy010117.html
- 48 סקר CNN/USA Today/Gallup שנערך כסקר טלפוני ב-14-15 בספטמבר 1998 בקרב מדגם מקרי של 1,028 משיבים.
- 49 בעניין ההחלטה התקדימית משנת 1973 של Roe v. Wade, שם פסק בית המשפט שעל סמך הזכות לפרטיות המעוגנת בחוקה, מותר לנשים לבצע הפלה מסיבות כלשהן בשלושת החודשים הראשונים של ההריון.
- 50 בעניין ההחלטה התקדימית משנת 1989 של Texas v. Johnson, שם פסק בית המשפט ברוב של חמישה לעומת ארבעה ששריפת דגל אמריקני היא צורה של חופש ביטוי המוגנת על ידי התיקון הראשון של חוקת ארצות הברית.
- 51 בעניין ההחלטה התקדימית משנת 2003 של Lawrence v. Texas, שם פסק בית המשפט שעל סמך הזכות לפרטיות המעוגנת בחוקה מותר לשני גברים או לשתי נשים לקיים יחסי מין בהסכמה.
- 52 T. Marshall, "The Supreme Court as an Opinion Leader", *American Political Quarterly*, 15 (1987), pp. 147-168.
- 53 C. Franklin and L. Kosaki, "Republican Schoolmaster: The U. S. Supreme Court, Public Opinion and Abortion", *American Political Science Review*, 83 (1989), pp. 751-771.
- 54 T. Johnson and A. Martin, "The Public Conditional Response to Supreme Court Decisions", *American Political Science Review*, 92 (1998), pp. 299-309.
- 55 J. Citrin and P. Egan, "When the Supreme Court Decides, Does the Public Follow?" (2007) <http://ssrn.com/abstract=998597>.
- 56 למשל בשאלה על הזכות לשרוף או להשחית דגלים, כל הנשאלים ענו על השאלה: "האם לדעתך השריפה או ההשחית של דגל ארצות הברית, כמחאה פוליטית, צריכה להיות פעולה חוקית או צריכה להיאסר בחוק?". מחצית מהנשאלים שמעו לפני השאלה גם את הקטע הבא: "כפי שאולי ידוע לך, בשנת 1989, בית המשפט העליון של ארצות הברית קבע במשפט של מדינת טקסס נגד ג'ונסון ששריפת הדגל של ארה"ב הינה צורה של חופש הביטוי, המוגנת על ידי התיקון הראשון של החוקה. מה דעתך בעניין זה? האם...."
- 57 J. Stoutenborough and D. Haider-Marke, "Public Confidence in